

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

Sociala band och skolframgångar.

En kvantitativ studie om sambandet mellan sociala band till skolan
och avgångsbetyg i årskurs 9

Diana Kajic

Hälsöhögskolan, Jönköping University

VT-2021

Abstract

Title: Social Bonds and School Achievement: A quantitative study of the connection between school social bonds to school among adolescent pupils enrolled in compulsory school in Sweden.

Over the past few decades, a gender-based gap in scholastic attainment has emerged within Swedish schools. Boys in general, but immigrant boys in particular, have been observed to achieve lower grades and fail more often in school than girls. This is significant, as failing compulsory school constitutes a risk factor for social problems, social exclusion, and mental health problems in adulthood. This is due mainly to the obstacles that such failure imposes on access to further education, employment, and other rites of passage into adulthood. This study, therefore, examines the relationship between school social bonds among compulsory school pupils, with data from 1627 participants, including 801 girls and 826 boys, of which 252 were immigrants, from the Longitudinal Research of Development in Adolescence (-LoRDIA), - being used. Data was collected through self-reported questionnaires and grade reports. Analysis has been completed through univariate, bivariate and multivariate processes. Effects of social bonds on school attainment were analyzed through path analysis. The main findings of this study show a clear connection between school social bonds among teenagers. Most participants report to have positive social bonds to school in 7th grade. Over subsequent grades, social bonds are seen to change in a positive direction for boys but a negative direction for girls. Despite their stronger social bonds, boys exhibited lower levels of school attainment than girls, although pupils reporting weaker social bonds also showed lower attainment than pupils with strong social bonds, which in turn limited their options for further education. No significant differences were observed between immigrant and non-immigrant students regarding social bonds to school. Implications for practice and policy are discussed in the study, while further research on the topic is required.

Key words: Theory of social bonds, School achievement, Gender grade gap, immigration

Sammanfattning

Titel: Sociala band och skolframgångar. En kvantitativ studie om sambandet mellan sociala band till skolan under tidiga tonår och avgångsbetyg i årskurs nio

Under de senaste decennierna har ett betygsgap växt fram i den svenska skolan. Pojkar i allmänhet och pojkar med immigrantbakgrund i synnerhet klarar sig sämre än flickor med avseende på både grundskolebetyg och behörighet till gymnasiet.

Skolmisslyckanden ökar risken för socialt utanförskap och sociala problem bland annat genom svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Pojkar drabbas oftare än flickor. Denna studie undersöker de relationella komponenternas betydelse för skolframgångar genom att undersöka sambandet mellan elevers relation till skolan utifrån Travis Hirschis teori om Sociala band och skolresultat för olika elevgrupper. Studien baseras på longitudinella elevskattningsdata och betygsregisterdata från forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development In Adolescence, LoRDIA. Totalt ingår 1627 individer i studien, 801 flickor och 826 pojkar varav totalt 252 med immigrantbakgrund. Analyser har genomförts genom univariata, bivariata och multivariata ansatser. Effektundersökningar har genomförts med hjälp av stiganaalys. Studiens huvudsakliga fynd var att det fanns ett positivt samband mellan sociala band till skolan och skolresultat. Majoriteten av deltagarna i studien hade positiva sociala band till skolan i årskurs 7. Dessa förändrades under studiens gång, i positiv riktning för pojkar och i negativ riktning för flickor. Trots att pojkar hade starkare band till skolan presterade de sämre än flickor. Elever som inte uppnådde lägsta behörighet hade påtagligt svagare sociala band till skolan än behöriga elever. Studien fann inga signifikanta skillnader mellan elever med och utan immigrantbakgrund.

Implikationer för fältet och behov av vidare forskning diskuterades.

Nyckelord: Sociala band, skolanknytning, skolresultat, könsskillnader i skolresultat, immigrantbakgrund

Innehåll

1. Inledning.....	5
1:1 Syfte och frågeställning.....	6
2. Bakgrund	6
2.1 Utbildning och Immigration	7
2.2 Skolsegregation.....	8
2.3 Risk och skydd.....	10
2.4 Teorin om sociala band.....	11
2.5 Skolanknytningens betydelse för skolframgång	14
3. Metod	15
3.1 Rekrytering och datainsamling	15
3.2 Etiska överväganden.....	16
3.3 Urval.....	17
3.3.1 Bortfall.....	18
3.4 Databearbetning	18
3.4.1 Skolresultat – Behörighet och Meritvärde	20
3.4.2 Dataanalys.....	21
3.5 Metoddiskussion	21
4. Resultat.....	24
4.1 Skolresultat- Lägsta behörighet och Meritvärde	24
4.2 Sociala band.....	26
5. Diskussion	30
5.1 Implikationer för praktiken.....	32
5.2 Förslag till vidare forskning.....	33
6. Referenser.....	35

1. Inledning

Skolframgångar är en så stark skyddsfaktor att det kan liknas vid vaccination mot framtida social utsatthet och sociala problem. Att lämna grundskolan med uppnådd gymnasiebehörighet är i många fall avgörande för hur vuxenlivet blir, oavsett social bakgrund (Leijnse, 2017; Löfström, 2012).

Trots ambitioner om likvärdighet, har det vuxit fram ett betygsgap i den svenska skolan givet kön och bakgrund. Allra sämst går det för pojkar med immigrantbakgrund, det vill säga pojkar som har två utlandsfödda föräldrar eller själva är födda utomlands (SCB, 2018). Konsekvenserna av betygsgapet syns framför allt i den överrepresentation av immigrantpojkar som finns på introduktionsprogrammen¹ och inom det kommunala aktivitetsansvaret². Pojkar och unga män, främst de med immigrantbakgrund hamnar alltmer efter i det kunskapsintensiva samhälle som Sverige anses vara (Leijnse, 2017; Löfström, 2012). Skolmisslyckanden leder till både svårigheter med etablering på arbetsmarknaden och vidare studier (SCB, 2018) vilket i sin tur försvårar vuxenblivandeprocessen såsom att flytta ifrån föräldrahemmet och bli självförsörjande (Löfström, 2012). Europafonden beskriver också att personer med låg utbildningsnivå riskerar att hamna i en form av demokratiskt utanförskap med lågt deltagande i samhällsliv och låg tilltro till demokratiska processer (Eurofound, 2012).

Migrationen till Sverige från senare halvan av 1900-talet och framåt har haft en betydande påverkan på befolkningssammansättningen. År 2018 var totalt 15 % av Sveriges barn antingen födda utomlands eller hade två utlandsfödda föräldrar. Skolframgångar pekars ut som en avgörande faktor för dessa barns etablering i det svenska samhället, samtidigt som barn med immigrantbakgrund genomgående presterar sämre i skolan avseende behörighet till gymnasiet och meritvärde (SCB, 2018, 2020). En del av skillnaden i skolprestationer kan förklaras med att vistelsetiden i Sverige har varit för kort för att uppnå behörighet (Rostila & Hjern, 2018) men även när dessa elever räknas bort uppnår elever med immigrantbakgrund endast lägsta behörighet i 83 % av fallen, jämfört med elever utan immigrantbakgrund där samma behörighet uppnås till 90,8 %. Jämförelser av skolresultat hos flickor och pojkar utan immigrantbakgrund visar att flickor uppnår lägsta behörighet i något större grad än pojkar men att de stora skillnaderna framför allt finns i meritvärden. Könsskillnaderna är ännu större inom immigrantgruppen (Skolverket, 2020a).

Det saknas empiriskt stöd för att pojkars skolmisslyckanden skulle bero på biologiska eller inlärningsmässiga förutsättningar hos individer. I stället bör förklaringar sökas i sociala faktorer (Rostila & Hjern, 2018). En förklaring kan vara skillnader i pojkars och flickors skolbeteenden, där pojkar i större utsträckning ägnar sig åt problematiska beteenden (Zimmerman, 2019).

¹ Gymnasieprogram för elever utan behörighet till nationella program som syftar till att antingen läsa upp behörighet eller öka anställningsbarhet (Skolverket, 2021b).

² Kommunalt aktivitetsansvar riktar sig till unga som inte fyllt 20 år och som vare sig arbetar eller studerar. Verksamhetens huvudmål är att återföra unga personer till sysselsättning (Skolverket, 2016).

Samtidigt föreslår Travis Hirschi i sin teori om sociala band att problematiska beteenden är något som alla människor har en benägenhet till, oberoende av kön eller andra individuella egenskaper. Efterlevande av konventionella normer är ett val som grundar sig i starka sociala band mellan individ och samhälle. Individer som har stark anknytning till prosociala individer och grupper, engagemang och delaktighet i prosociala aktiviteter och delar det omgivande samhällets värdegrund, strävar också i större utsträckning efter att uppnå mål som är accepterade av samhället. Individer med svaga eller brutna band saknar incitament till sådana strävanden (Hirschi, 2002). Då skolan är en central del i barns uppväxt i allmänhet och immigrantbarns inträde till samhället i synnerhet behöver de sociala banden till skolans betydelse för skolframgångar undersökas närmare.

1:1 Syfte och frågeställning

Syftet med följande studie är att undersöka sambandet mellan sociala band till skolan och skolresultat för fyra elevgrupper: flickor med svensk bakgrund, pojkar med svensk bakgrund, flickor med immigrantbakgrund och pojkar med immigrantbakgrund. Studien avser att besvara följande frågor:

- Finns det en relation mellan graden av sociala band till skolan och skolresultat?
- Vilka variationer i sociala band finns beroende på bakgrund och kön samt hur påverkar dessa variationer skolresultat?

2. Bakgrund

I följande avsnitt presenteras kunskap om de villkor som påverkar skolgången för elever i det svenska skolsystemet. I avsnittet Utbildning och Immigration presenteras kunskap om utbildningens betydelse för barn med immigrantbakgrund. Avsnittet Skolsegregation belyser politiska aspekter av det svenska utbildningssystemet som skapat särskilda utmaningar för barn i socioekonomiskt utsatta områden, däribland många barn med immigrantbakgrund. I avsnittet Risk och Skydd redogörs dels för den komplexitet som finns kring sociala problems uppkomst, dels forskning om skolans roll i förebyggandet av sociala problem. Slutligen presenteras Travis Hirschis teori om sociala band och de sociala bandens betydelse för prosocial utveckling i tonåren, där skolframgångar är en central del. Centrala begrepp förklaras löpande.

2.1 Utbildning och Immigration

Immigrationen till Sverige har ändrat karaktär över tid. Från slutet på 1950-talet och framåt var arbetskraftsinvandring den vanligaste orsaken till migration. De flesta utomnordiska immigranter i Sverige kom då från Sydeuropa och Balkanhalvön genom i huvudsak organiserad arbetskraftsinvandring. Under 1990-talet blev den vanligaste orsaken till immigration i stället flyktingskap, även då främst från Europa. På senare år har allt fler immigranter kommit från utomeuropeiska länder där tillgång på utbildning många gånger varit begränsad, bristfällig eller mycket olik det svenska (SCB, 2020). En översiktsstudie visade att barn till arbetskraftsimmigranter som kom till Västeuropa under 1950–1970-talet, klarade sig genomgående sämre i skolan och på arbetsmarknaden än vad icke-immigranter gjorde. Detta framgick bland annat av lägre betyg, lägre övergång till högre utbildning, högre arbetslöshet och lägre löner. Förutom skillnaden mellan icke-immigranter och andra generationens immigranter fanns också stora skillnader inom migrantgruppen som i huvudsak var kopplade till ursprungslandets utvecklingsnivå. Immigranter med ursprung i länder med underutvecklat utbildningssystem eller begränsad tillgång på utbildning, uppnådde sämre skolresultat och hade svårare för att ta sig in på arbetsmarknaden samt få välavlönade arbeten än grupper med ursprung i till exempel syd- och östeuropeiska länder där tillgången på utbildning var snarlik den svenska. Trots sämre skolresultat var barn till immigranter mer benägna att söka sig till högre utbildningar. En orsak till detta tros vara försök att parera den diskriminering som fanns på arbetsmarknaden och där högre utbildning underlättade inträde på arbetsmarknaden. Slutsatsen stärktes av att barn till immigranter i högre utsträckning än icke-immigranter sökte sig till utbildningar med tydlig yrkesutgång såsom vårdrken, juridik och ekonomi (Heath et al., 2008).

Orsaken till att barn med immigrantbakgrund klarar sig sämre i skolan verkar snarare bero på socioekonomiska förutsättningar än bakgrund. Föräldrar till immigrantbarn har generellt sett lägre utbildningsnivå och sämre status på arbetsmarknaden vilket bidrar till att familjer oftare lever i segregerade och utsatta områden och ekonomisk otrygghet. När det i olika undersökningar kontrolleras för socioekonomiska förutsättningar, avtar skillnader mellan immigranter och icke-immigranter. Skillnaden kvarstår dock hos barn med immigrantbakgrund som har vistats i Sverige för kort tid för att lära sig språket och klara av grundskolebetyg. Där anses skillnaderna snarare bero på tid i Sverige än socioekonomiska faktorer (Rostila & Hjern, 2018). Att inte uppnå gymnasiebehörighet i årskurs 9 innebär en förhöjd risk att inte fullfölja gymnasiestudier alls och därmed betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. De som avgick grundskolan utan behörighet till gymnasiet år 1998 lyckades endast i 27 % av fallen uppnå gymnasieexamen inom fyra år. Hälften var fortfarande i behörighetsgivande utbildning efter 11 år. Av dem som hade gymnasieexamen var 80–90 % etablerade på arbetsmarknaden år 2014. Hos dem som inte var behöriga till gymnasiet var etableringsgraden betydligt lägre, mellan 40 % och 70 %. De som befann sig längst ifrån arbetsmarknaden var de som inte hade påbörjat gymnasiet alls (SCB, 2018).

Unga som varken arbetar eller studerar riskerar att hamna i ekonomisk inaktivitet som leder till svårigheter att ta del av samhällslivet. Ekonomisk inaktivitet leder till att individer i högre utsträckning måste söka försörjningsstöd då de sällan kvalificerar sig till andra ersättningar som sjukpenning eller a-kassa (Forsslund & Liljeberg, 2020). Ekonomisk inaktivitet försvårar också viktiga delar av vuxenblivandet såsom att lämna föräldrahemmet och bilda egen familj (Löfström, 2012). Personer som befunnit sig i ekonomisk inaktivitet i tre år bedöms löpa särskilt stor risk för mycket långvarig ekonomisk inaktivitet. Barn som växer upp med ekonomiskt inaktiva föräldrar löper högre risk att själva hamna i ekonomisk inaktivitet (Forsslund & Liljeberg, 2020). Europafonden beskriver att långvarig ekonomisk inaktivitet kan leda till demokratiskt utanförskap i form av bristande tillit till myndigheter, lägre valdeltagande och lägre engagemang i föreningsliv, välgörenhet och politiska frågor. Europafonden lyfter också fram att förebyggande av skolsammanbrott och skolmisslyckanden är ett viktigt led i att förebygga ekonomisk inaktivitet (Eurofound, 2012). Av Sveriges ekonomiskt inaktiva unga har 40 % immigrantbakgrund vilket är en överrepresentation då immigranter utgör en betydligt lägre andel av befolkningen (Forsslund & Liljeberg, 2020). Det tar i genomsnitt cirka tio år för immigranter att uppnå samma levnadsstandard som icke-immigranter inom samma samhällsklass. Samtidigt är immigranter mer sårbara vid samhällelig instabilitet såsom lågkonjunkturer. Utbildning blir i ljuset av detta särskilt betydelsefullt för barn med immigrantbakgrund då det förebygger ekonomisk inaktivitet (Rostila och Hjern, 2018).

Förutom utbildningens betydelse för tillträde till arbetsmarknaden lyfts skolan också fram som avgörande för immigrantbarns integration. Särskilt viktigt är det för barn som immigrerat av flyktinskäl och där familjesituationen kan vara turbulent. Skolan blir en trygg fast punkt och en ingång till det nya samhället genom språkinläring och möten med barn och vuxna från majoritetskulturen (Rostila & Hjern, 2018). Samtidigt är trakasserier, våld och mobbing i skolan vanliga upplevelser hos immigrantbarn. I en svensk studie uppgav cirka 80 % av immigrantungdomarna att de har upplevt kränkande behandling kopplat till sitt ursprung vid något tillfälle. Unga som upplevde sådan behandling vid upprepade tillfällen löpte större risk för skolmisslyckanden eftersom utsattheten bidrog till försämrad psykisk hälsa. De drabbade riskerade att utveckla en svag självbild, låg självförtroende, låg känsla av tillhörighet och ökade förväntningar på att misslyckas. Den negativa utvecklingen ökade risken för att den drabbade upphörde att vara prestationsorienterad i skolan och i stället ägnade sig åt normbrytande beteenden (Bayram Özdemir & Stattin, 2014).

2.2 Skolsegregation

Den svenska skolan har genomgått omfattande reformer sedan slutet på 1970-talet. Från att ha varit ett av världens mest reglerade utbildningsystem, är den svenska skolan idag en av världens mest marknadsliberala. Ambitionen med reformerna har varit att möjliggöra för skolor att anpassa sig efter lokala behov och förutsättningar, ge föräldrar större inflytande över barnens skolgång och konkurrensutsätta skolor för att höja

kvaliteten. Kommunalisering, friskolereformen och införandet av det fria skolvalet som anses vara de viktigaste tre reformerna, har i stället lett till en alltmer segregerad och ojämlig skola där elever med låg socioekonomisk status och immigrantbakgrund är de som klarar sig sämst (Dahlstedt et al., 2019). Elever med immigrantbakgrund som lever i segregerade och socialt utsatta områden gör sällan ett aktivt skolval utan går oftast i den skola som ligger närmast hemmet. De främsta skälen till detta är att föräldrar inte har kunskap om det svenska skolsystemet, själva har en låg utbildningsnivå och tillskriver därmed utbildning liten betydelse eller att familjen saknar praktiska resurser för att barnen ska kunna ta sig till en skola som ligger längre ifrån hemmet. Skolelever som lever i socialt utsatta områden och väljer en skola utanför det egna området gynnas i regel genom att de får bättre betyg och större möjligheter att till exempel välja gymnasium och högskoleutbildning. Denna elevgrupp är också den enda som gynnas av det fria skolvalet, men det sker på bekostnad av den skola som väljs bort där koncentrationen av resurssvaga elever blir högre när ambitiösa elever lämnar (Dahlstedt et al., 2019; Granvik Saminathen et al., 2018).

I en intervjustudie beskrev elever själva hur det fria skolvalet bidrog till segregation genom att elever aktivt sökte sig till skolor som stämde överens med deras stil, intressen och sociala bakgrund. Elever från en immigranttät skola beskrev att de svårigen skulle söka sig till en skola med bara svenska elever av rädslan för att inte passa in. Andra skäl som uppgavs var att vissa skolor var för fina och att man inte kände sig hemma bland elever med högre socioekonomisk status. Elever från medelklassområden beskrev på samma sätt det otänkbara i att till exempel gå på ett yrkesgymnasium där eleverna uppfattades ha helt andra intressen och inte var lika studiemotiverade. Vidare beskrev elever att skolor också aktivt valde vilka elever de riktade sin marknadsföring till och där upplevdes det finnas tydliga strategier där skolor riktade in sig på resursstarka elever från medelklasskolor. Systemet resulterade i att barn från resursstarka familjer valde bort skolor i socialt belastade områden och barn från resurssvaga familjer blev kvar (Dahlstedt et al., 2019).

En jämförelse av villkor för amerikanska elever utifrån etnicitet, socioekonomi och demografi fann att elever som gick i segregerade skolor med dåligt rykte riskerade att utveckla sämre skolanknytning eftersom skolans rykte påverkade elevernas självbild och inställning till utbildning (Peguero et al. 2016). Begreppet skolanknytning avsåg den relation som elever hade till skolan som helhet och till individer och grupper som fanns inom skolan. Begreppet omfattade också elevens upplevelse av tillhörighet till och samhörighet med skolan och grad av trivsel. Positiv skolanknytning innebar att en elev hade en stark känsla av tillhörighet och trivsel i skolan samt ansåg att skolan var en meningsfull del av vardagen och handlar därefter exempelvis genom att ha en hög skolnärvaro (Kirkpatrick Johnson et al. 2006) Att växa upp i socialt utsatta miljöer där utbildningsnivån bland vuxna generellt var låg, utgjorde hinder för god skolanknytning eftersom elever hade få förebilder som hade lyckats akademiskt och eleverna själva främst såg sin framtid inom arbetaryrken om de över huvud taget lyckades få arbete. Mindre attraktiva skolor i socialt utsatta områden hade ofta svårt att rekrytera kompetent

personal och att få resurserna att räcka till. De hade i regel en större andel elever med stödbehov och hög personalomsättning. Bristen på resurser i kombination med omfattande stödbehov påverkade möjligheten att skapa trygga relationer, ge rött stöd och skapa upplevelser av rättvisa hos elever (Peguero et al, 2016).

2.3 Risk och skydd

För att kunna förstå hur skolframgångar och skolmisslyckanden uppstår är det viktigt att förstå samspelet mellan så kallade risk- och skyddsfaktorer. Riskfaktorer kan beskrivas som försvårande omständigheter eller hinder som finns i och runt en individ eller en grupp, till exempel inlärningssvårigheter, missbruksproblematik, familjeproblem och social utsatthet. Dessa omständigheter ökar risken för bland annat skolmisslyckanden, antisocialt beteende eller psykisk ohälsa. Skyddsfaktorer å andra sidan är positiva egenskaper och omständigheter som bidrar till gynnsam utveckling. Exempel på skyddsfaktorer är milt temperament, välutbildade föräldrar, tillgång till socialt stöd och god skolanknytning (Andershed & Andershed, 2019).

Risk- och skyddsfaktorer förekommer på individ-, grupp- och samhällsnivå. Mest betydelsefulla är de faktorer som finns inom eller närmast individen, det vill säga personliga egenskaper, familjeförhållanden och de sociala villkor som finns i närmiljön där individen tillbringar mycket av sin tid, till exempel bostadsområdet och skolan (Andershed & Andershed, 2010). Kulturella normer och samhälleliga förutsättningar såsom utbildningskrav på arbetsmarknaden påverkar också olika risk- och skyddsfaktorer betydelse. Många risk- och skyddsfaktorer som är betydelsefulla för social utveckling är också betydelsefulla för skolframgångar. Flickor verkar mer skyddade än pojkar i alla avseenden och pojkar verkar gynnas mer av relationella skyddsfaktorer såsom prosociala och meningsfulla relationer med kamrater, föräldrar och andra vuxna. Trygga uppväxtförhållanden, god socioekonomi och ett milt temperament verkar skyddande för alla. God skolanknytning är viktigare för äldre barn. Yngre barn är framför allt beroende av god anknytning till närmsta omsorgsgivare, till exempel föräldrar (Eriksson et al., 2010). Det är både antalet, styrkan och samspelet mellan risk och skydd som ger utslag på sociala problem. Påverkan blir starkast om risk- eller skyddsfaktorer förekommer på flera nivåer. En elev som har milda inlärningssvårigheter, låg socioekonomisk status och går på en skola med bristfälliga resurser kommer sannolikt klara sig sämre än en elev med omfattande inlärningssvårigheter men som samtidigt omges av skyddsfaktorer på andra områden (Andershed & Andershed, 2019).

För barn och ungdomar som lever i social utsatthet kan skolans skyddsfaktorer kompensera för brist på skyddsfaktorer på andra områden. Barn som är föremål för sociala barnavårdinsatser utanför hemmet presterar i regel också sämre i skolan. Skolgången präglas ofta av låga förväntningar, låg grad av tilltro och upprepade skolavbrott på grund av flyttar. Med relativt små insatser, i form av korta perioder av intensiv studiehandledning, kan barn inom den sociala barnavården prestera på samma nivå som andra barn. Även om skolsituationen är svår för många barn i social utsatthet är det fullt möjligt att förbättra deras förutsättningar för framtiden genom ett

individpassat och fokuserat stöd i skolan (Forsman & Vinnerljung, 2012). Skolan som skyddsfaktor för socialt utsatta barn synliggörs också i Almqvist et al. (2018) studie som visade att för tidig död till följd av sjukdomar, olyckor och substansmissbruk hos individer födda under 1950-talet var tre gånger vanligare om de också hade erfarenhet av social barnavård och svaga skolresultat under sin barndom. Individer med erfarenhet av omfattande och långtgående sociala insatser var överrepresenterade bland vuxna med låg utbildningsnivå. De som däremot var föremål för den sociala barnavården men också lyckades prestera bättre än genomsnittet hade ingen förhöjd risk alls att dö i förtid (Almqvist et al., 2018).

På liknande sätt blir skolan en skyddsfaktor för barn med immigrantbakgrund. Inte bara för att skolan är en brygga in i samhället utan också för att immigrantskapet i sig ofta innebar riskfaktorer i form av ekonomisk utsatthet, utsatta bostadsområden, strukturell rasism och diskriminering. Riktade skolinsatser mot immigrantbarn kan därför stärka skolans skyddande effekt (Rostila & Hjern, 2018). Peguero et al. (2016) beskrev att positiv anknytning till skolan var särskilt viktigt för att förhindra problematiska skolbeteenden och skolsammanbrott hos minoriteter som lever i social utsatthet eller gick i socialt belastade skolor. Bayram Özdemir och Özdemir betonade också vikten av trygga och stöttande relationer- främst för första generationens immigranter då dessa relationer starkt bidrog till en trygg ingång i det svenska samhället (Bayram Özdemir & Özdemir, 2020).

Skolan behöver dock inte bara vara en skyddsfaktor. Ett exempel på hur relationer i skolan kan bli en riskfaktor är uppkomsten av så kallad anti-pluggkultur där öppet negativ inställning till skolengagemang hos främst grupper av pojkar leder till låga skolresultat. Pojkar som uppvisar problembeteenden så som skolk, bråk och undvikande att skoluppgifter gör oftast så i grupp. Pojkarna själva förklarar anti-pluggkulturen som ett sätt att finna en tillhörighet i skolan utan att vara en duktig elev. Det är också ett sätt att dölja bristande kunskap och svårigheter utan att framstå som dålig. I anti-plugggemenskapen är det viktigare att inte anstränga sig än att lyckas i skolan och med stöd av gruppen blir misslyckanden enklare att bära. Skolor som arbetar aktivt för god sammanhållning och positiv syn på skolengagemang uppvisar också en högre grad av trivsel bland samtliga elever och högre skolresultat hos pojkar (Zimmerman, 2019).

2.4 Teorin om sociala band

Travis Hirschis teori om sociala band tillhör sociologiska kontrollteorier och syftar till att förklara varför människor följer samhällets normer och regler snarare än att försöka förklara varför människor bryter mot desamma. Hirschi menar att det finns en benägenhet hos alla individer att bryta normer och begå brott och att det är starka band till det konventionella samhället som skyddar individer från att utveckla brottsliga eller normbrytande beteenden. Starka sociala band innebär att individen strävar efter sådant som anses positivt i samhället som högre utbildning eller framgångsrik karriär. Starka sociala band innebär också att individen delar samhällets värdegrund och därmed vill följa de lagar och regler som finns. Svaga band till prosociala sammanhang å andra sidan

gör att individen blir mindre beroende av det sociala sammanhangets stöd och godkännande vilket gör avvikande beteenden och brott mot normer och regler mer acceptabla. En individ med starka band till konventionella sammanhang strävar efter framgång på områden som är accepterade av samhället såsom utbildning, etablering på arbetsmarknaden och delaktighet i samhällslivet. För ungdomar kan detta yttra sig genom en strävan efter att vara framgångsrik inom skola, idrott eller andra fritidsintressen (Hirschi, 2002; Sarnecki, 2009). Frånvaro av, eller svaga sociala band, gör det enklare att bryta mot regler och normer då den sociala kostnaden är försumbar samtidigt som den personliga vinsten på kort eller lång sikt kan vara hög (Agnew, 2019). Med sociala band avses en relation som finns mellan individen och gruppen denne tillhör. De sociala banden består av fyra olika element som på engelska benämns som *Attachment*, *Committment*, *Involvement* och *Belief* (Hirschi, 2002; Sarnecki, 2009). Begreppen översätts fortsättningsvis till anknytning, engagemang, delaktighet och tilltro.

Anknytning beskriver i vilken utsträckning individen har meningsfulla relationer och känslomässiga band till konventionella institutioner och personer såsom skola, familj, enskilda vuxna och prosociala kamrater. Stark social anknytning bidrar till att individen avhåller sig från problematiska beteenden för att inte svika eller äventyra anknytningen (Hirschi, 2002; Sarnecki, 2009). Bryan et al (2012) beskriver att det framför allt finns ett samband mellan att tycka illa om skolan och att ägna sig åt problematiska skolbeteenden såsom skolk, regelbrott och konflikter. Positiv eller neutral känslomässig anknytning till skolan uppges vara en skyddsfaktor mot problembeteenden och förutsäga positiva skolresultat.

Engagemang beskriver i vilken grad individen investerar i konforma livsmål som utbildning och konventionell yrkeskarriär. Här ingår till exempel skolengagemang och hur viktigt det är för individen att göra sitt bästa, att utmana sig själv och att lyckas. Hög grad av engagemang leder till att kostnaden för att bryta mot regler och normer blir för hög i relation till vinsterna (Hirschi, 2002; Sarnecki, 2009). Elever med starkt skolengagemang anser att skola är viktigt och meningsfullt. De ägnar sig åt rätt saker och deltar också i aktiviteter som inte är obligatoriska eller väljer svårare ämnen och uppgifter. De får i regel bättre betyg än elever som inte tycker om skolan eller inte uppfattar skola som viktigt. Elever med lågt skolengagemang ägnar sig i större utsträckning åt problematiska beteenden såsom skolk, sena ankomster, konflikter och att inte göra sina uppgifter (Bryan et al., 2012).

Delaktighet beskriver i vilken utsträckning individen ägnar sig åt prosociala aktiviteter såsom organiserade fritidsaktiviteter eller religiösa samfund. Delaktighet bidrar till avhållsamhet från normbrytande beteenden och kriminalitet på så sätt att individen fyller sin vardag med positiva aktiviteter och därmed inte har utrymme för negativa handlingar (Hirschi, 2002, 2019; Sarnecki, 2009). Delaktighet har i senare forskning visat sig inte ha lika stor betydelse för sociala band som de andra aspekterna. Tidsinvesteringen i prosociala aktiviteter har i sig ingen skyddande effekt om inte också engagemang och anknytning finns. Det är till och med så att idrottsaktiva pojkar i vissa fall ägnar sig åt

mer problematiska beteenden i skolan än andra eftersom negativa kamratkulturer som odlas utanför skolan kan bidra till distansering från skolans värderingar (Kempf-Leonard, 2019).

Tilltro beskriver i vilken grad individen sympatiserar med samhällets värdegrundssystem och upplever sig rättvist behandlad av till exempel skola, polis och andra viktiga samhällsinstitutioner. Individer med hög grad av tilltro strävar efter att upprätthålla samhällets värdegrund och värderar normbrytande beteenden som omoraliska (Agnew, 2019; Sarnecki, 2009;). Elever upplever skolan som rättvis när regler och konsekvenser är tydliga. Det är också viktigt att konsekvenser upplevs stå i proportion till överträdelser, det vill säga att regler inte upplevs för strikta och bestraffande. En annan aspekt av rättvisa som lyfts fram är tillgång till positivt lärarstöd och tillgång till hjälp efter behov (Bryan et al. 2012). Peguero (2012) beskriver att tilltron till skolsystemet bland elever med immigrantbakgrund i USA är högst hos första generationens immigranter. Framför allt elever som immigrerat från Central- eller Sydamerika och Afrika ser skolsystemet som rättvist och jämlikt med tydliga regler och konsekvenser. Barn och barnbarn till immigranter uppvisar däremot en lägre tilltro till systemet. Peguero menar att detta beror på att den första generationens migranter präglas av positiva förväntningar på att det nya landet erbjuder större rättvisa och möjligheter än ursprungslandet. Förväntningarna blir då självuppfyllande. Barn och barnbarn till immigranter saknar negativa upplevelser från ursprungslandet och därmed också de positiva förväntningarna. I stället blir rasism och orättvisor mer påtagliga och bidrar till en misstro mot systemet (Peguero, 2012).

Teorin om sociala band har kritiserats för att i huvudsak beskriva normbrytande och kriminella beteenden hos unga pojkar eftersom inga flickor deltog i studierna som ligger till grund för teorins framväxt. Teorin har därmed främst lämpat sig för att beskriva typiskt manlig ungdomsbrottslighet såsom skadegörelse, stölder och våldsbrott. Ytterligare kritik har framförts kring att teorin inte tar tillräcklig hänsyn till kamratpåverkan och ungdomars förhöjda benägenhet att bryta mot regler och lagar just för att de är ungdomar (Kempf- Leonard, 2019). Av svenska studier framgår att mer än hälften av landets 15-16-åringar har utfört kriminella handlingar under senaste året. Det innebär att ungdomskriminalitet relativt sett är betydligt vanligare än vuxenkriminalitet, beaktat att det finns betydligt fler vuxna än ungdomar. Ungdomar upphör i regel med brottsliga handlingar ju äldre de blir och endast cirka fem procent utvecklar ett långsiktigt kriminellt beteende (Andershed & Andershed, 2010). Då ungdomsbrottslighet är vanligare än brottslighet hos vuxna skulle Hirschis teori antyda att ungdomar generellt har svagare band till samhället än vuxna.

Teorin om sociala band har testats många gånger sen 1970-talet och Kempf-Leonard drar slutsatsen i sin metastudie att sociala band kunde förklara en bredd av problematiska beteenden hos unga såsom stölder, substansmissbruk, sexuella riskbeteenden, störande uppförande i skolan och självskadebeteende. Samtidigt fanns det problem i hur teorin används i olika studier. Dels mäts sällan alla fyra aspekterna av sociala band samtidigt. Dels kan både olika frågeställningar användas för att mäta samma aspekt. Det finns heller

ingen tydlig gränsdragningen mellan aspekterna vilket gör att olika studier kan använda samma frågeställningar för att testa olika aspekter av teorin. Den aspekt som numera anses vara viktigast och som studerats mest är anknytning. Primärt anses prosocial anknytning till föräldrar, skola och kamrater bidra till avhållsamhet från problembeteenden (Kempf-Leonard, 2019).

2.5 Skolanknytningens betydelse för skolframgång

Relationer mellan elev och lärare är särskilt viktigt i skapandet av starka sociala band då dessa främjar trygghet, inläring och känsla av tillhörighet. Relationerna är viktiga under hela skolgången men blir desto viktigare i tonåren (Bayram Özdemir & Özdemir, 2020). Hög grad av skolanknytning och engagemang i tidiga tonår är särskilt viktigt eftersom det förutsäger framtida skolanknytning och det är främst elever med låg skolanknytning som löper risk att utveckla problembeteenden (Bryan et al., 2012).

Forskningsresultat pekar på att relationer är betydelsefulla på olika sätt och i olika utsträckning för pojkar och flickor. Viss forskning pekar på att flickor med bristfälliga relationer till lärare upplever mera psykisk ohälsa än flickor med positiva relationer. Flickor som upplever brist på meningsfulla relationer till vuxna i skolan verkar också vara mer bekymrade över bristen än pojkar (Bayram Özdemir & Özdemir, 2020). Kirkpatrick Johnson et al (2006) visar att flickor generellt har starkare skolanknytning vid skolövergången som sker i samband med inträde i tonåren³ än pojkar.

Skolanknytning försvagas hos båda könen under tonåren men betydligt mer hos flickor, för att mot slutet av tonåren återigen bli starkare. Under den mest kritiska perioden har flickor svagare anknytning än pojkar och ger också uttryck för psykisk ohälsa i större omfattning. Svackan förklaras huvudsakligen med de utmaningar som de tidiga tonåren innebär i kombination med att skolsituationen förändras till mer krav och mindre vuxenstöd men också att nya typer av relationer och intressen konkurrerar om skolans utrymme. Trots det presterar flickor genomgående bättre än pojkar även under denna period. Vilket tyder på att sambandet mellan skolanknytning och skolprestationer är svagare för flickor än för pojkar samt att sambandet försvagas med åren. En möjlig förklaring är att flickor har högre sociala förväntningar på sig att vara duktiga i skolan och att de upplevda kraven verkar skyddande för flickor (Kirkpatrick Johnson et al., 2006). Då pojkar inte upplever samma sociala krav och samtidigt har en större benägenhet att utveckla problematiska beteenden, blir också tonårens utmaningar en större riskfaktor som behöver vägas upp med skyddet av positiv skolanknytning. Därför skulle positiv anknytning kunna vara viktigare för pojkar än flickor (Bayram Özdemir & Özdemir, 2020).

Johnson Kirkpatrick et al. (2006) konstaterar att könsskillnaderna i skolanknytning endast är signifikanta för den vita majoritetsbefolkningen. Bland elever med minoritetsursprung är resultaten mer blandade med mindre tydliga och icke-signifikanta

³ Motsvarande årskurs 7 i Sverige

skillnader mellan kön och årskullar. Bayram Özdemir och Özdemir (2020) visade i en svensk studie hur relationer mellan elever och lärare förändras under tonåren. Nästan alla elever uppgav sig ha positiva relationer till lärare i årskurs 7. Förändringen redovisades i tre riktningar: positiv-stigande, genomsnittlig-stabil och genomsnittlig-sjunkande. Kategorin med positiv relationsutveckling omfattade cirka 25 % av eleverna och dessa uppgav genomgående högre tillfredsställelse med skolsituationen och låga förväntningar om misslyckanden. Medelgruppen med oförändrad relationsriktning förblev också stabil med avseende på tillfredsställelse och tillit till den egna förmågan. Gruppen med negativ relationsutveckling uppvisade också negativ utveckling med avseende på hur viktigt det var att lyckas i skolan och tilltron till den egna förmågan. Förväntningar om att misslyckas i skolan var påtagligare än för de övriga grupperna. Studien fann inga skillnader mellan kön och bakgrund men författarna menar att elever med immigrantbakgrund kan ha större behov av stödjande relationer ändå för att underlätta integrationsprocessen (Bayram Özdemir & Özdemir, 2020). För ungdomar med immigrantbakgrund är just immigrantskapet en väsentlig del av identitetsskapandet i tonåren samtidigt som många upplever utsatthet i form av våld och trakasserier kopplat till just bakgrund. Utsattheten bidrar till negativ självbild och psykisk ohälsa som i sin tur har negativ effekt på skolanknytning och skolengagemang. För immigrantungdomar är trygga och meningsfulla vuxenrelationer i skolan ett starkt skydd mot de negativa effekter som följer av utsatthet i skolan (Bayram Özdemir & Stattin, 2014).

3. Metod

I metodavsnittet redogörs för överväganden och tillvägagångssätt i syfte att möjliggöra en kritisk granskning av studiens genomförande och de resultat som presenteras.

Inledningsvis beskrivs undersökningsgruppen och det forskningsprogram genom vilken datainsamling har skett. Därefter beskrivs konstruktionen av de variabler som ligger till grund för analyserna samt vilka analyser som har genomförts. Inklusions- och exklusionskriterier presenteras löpande. Avsnittet avslutas med en metoddiskussion där styrkor och begränsningar samt deras inverkan på resultatet diskuteras.

3.1 Rekrytering och datainsamling

Studien baseras på data från forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development In Adolescence, LoRDIA. Programmet är ett tvärvetenskapligt samarbete mellan Hälsohögskolan vid Jönköping University och Göteborgs Universitet med syftet att studera ungas psykosociala utveckling mellan 12 och 18 års ålder. LoRDIA är ett longitudinellt projekt där datainsamling har skett mellan åren 2013–2017 i totalt fem insamlingsvågor genom elev- lärar- och föräldraenkäter samt inhämtning av registerdata gällande betyg och skolnärvaro (Gerdner, 2021). Denna studie omfattar elevenkäter ur våg 1–4 samt registerdata avseende slutbetyg i årskurs 9.

LoRDIA-programmet omfattar skolelever ur två årskurser i fyra kommuner i södra Sverige. Två kommuner hade cirka 10 000 invånare och två kommuner hade cirka 35 000 invånare. Kommunerna varierade med avseende på inkomst, andel utlandsfödda invånare och hur många som levde på landsbygd respektive tätort. Kommunerna var jämförbara med avseende på antal förvärvsarbetande, medelålder och könsfördelning. I tre av fyra kommuner var bostäder billigare än rikssnittet. Kommuninvånarnas utbildningsnivå och antal immigranter var jämförbart med riket i stort (SCB, 2021).

Inledningsvis inbjöds samtliga skolelever fördelade på två årskohorter; årskurs 6 och årskurs 7, totalt 2108, att delta i första datainsamlingen (våg 1). Av dessa avböjde antingen vårdnadshavare eller eleven själv i 318 fall. Därmed ingick 1790 individer i första datainsamlingen. Till våg 2 inbjöds ytterligare 42 elever då dessa hade flyttat till någon av de aktuella kommunerna mellan våg 1 och 2. Ytterligare 52 av dem som tidigare hade tackat nej anslöt sig till studien i våg 2 vilket bidrog till att det totala antalet deltagare slutligen uppgick till 1884 individer, jämnt fördelat över kohorterna med 943 respektive 942 elever. Den årskursvisa indelningen innebar viss åldersvariation både inom och mellan kohorterna även om de allra flesta var födda år 2000 eller 2001. Det faktiska deltagandet vid varje datainsamlingstillfälle har varierat mellan 85 och 70 procent då vissa elever hade flyttat under projektets gång och andra hade avstått från att besvara enkäten vid vissa tillfällen. Elevenkäterna har genomförts i klassrumsmiljö av för ändamålet utbildade forskningsassistenter. Datainsamling för våg 1 genomfördes år 2013, våg 2 år 2014, våg 3 år 2015 och våg 4 år 2016. Den sista insamlingsvågen omfattade endast den yngre kohorten då den äldre hade avgått från grundskolan. Genomförandet av enkäten tog i första insamlingsvågen 90 minuter men kortades ner till 50 minuter i senare vågor då frågeformulären komprimerades. Eleverna erbjöds mellanmål i form av frukt under genomförandet (Gerdner, 2021).

Skolresultat har inhämtats genom insamling av registerdata från respektive skola. Denna studie omfattar endast avgångsbetyg från årskurs 9. Terminsbetyg har exkluderats.

3.2 Etiska överväganden

Etiska riktlinjer för att bedriva humanforskning regleras i *Lagen om etikprövning av forskning som avser människor* (SFS 2003:460). Lagen reglerar bland annat etikprövning, informerat samtycke, hantering av personuppgifter och studier som omfattar barn. Både LoRDIA-programmet och aktuell studie har efterlevt etikprövningslagstiftningen enligt beskrivning nedan.

Etiskt godkännande till datainsamling och LoRDIA-programmet i sin helhet har enligt 15§ (SFS 2003:460) erhållits av den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg, ärendenummer 362–13, 2013-09-25, med konfirmation för våg 2 (2014-05-20), våg 3 och 4 (2015-09-02), våg 5 (2017-07-25) och våg 6 (2018-07-26).

Informerat samtycke har inhämtats i flera steg i enlighet med 16§-19§ (SFS 2003:460). Vårdnadshavare informerades om projektets syfte och dess longitudinella karaktär via brevutskick till folkbokföringsadress. I fall där vårdnadshavare var folkbokförda på olika adresser skickades brev till båda adresserna. Informationsbrevet översattes till 32 olika språk för att säkerställa att vårdnadshavare kunde ta ställning till studien på sitt eget modersmål. Av brevet framgick att alla deltagare garanterades konfidentialitet och att vårdnadshavaren aktivt behövde avböja för att barnet inte skulle inbjudas att delta i studien. Vårdnadshavarna kunde svara via föradresserade och förfrankerade svarsformulär, e-post eller telefon utan att behöva ange någon orsak till avböjande. De barn vars föräldrar inte avböjde deltagande inbjöds sedan att delta och fick samma information som vårdnadshavarna, dock språkligt anpassat efter ålder. Vårdnadshavare och elever som initialt avböjde men senare ångrade sig bereddes möjlighet att ansluta till senare datainsamlingar. Deltagarna kunde, trots att de tackat ja till studien, avstå från datainsamling vid enskilda tillfällen eller avbryta sitt deltagande när som helst under studiens gång (Gerdner, 2021).

Respekt för människovärde som regleras i 7§ (SFS 2003:460) har beaktats genom att möjliggöra deltagande för elever med läs- och skrivsvårigheter, språkliga svårigheter och koncentrationssvårigheter. Frågeställningar testades i pilotgrupper varefter vissa justeringar gjordes för att underlätta förståelsen. Elever fick också möjlighet att få frågor upplästa för sig av forskningsassistenter. För att underlätta deltagande ytterligare komprimerades elevenkäten i senare vågor för att minska svarstiden från 90 till 50 minuter. Då vissa frågor var av känslig karaktär informerades elevhälsopersonal på samtliga skolor om enkätens innehåll för att kunna ge stöd till elever som eventuellt upplevde obehag (Gerdner, 2021). Under skrivprocessen har en ständig reflektion och dialog kring formuleringar och val av begrepp förts, i syfte att undvika reproduktion av fördomar och stigmatisering. Ambitionen har också varit att använda ett enkelt men korrekt och exakt språk för att göra studien så språkligt tillgänglig som möjligt.

Hantering av personuppgifter som regleras i 10§-11§ (SFS 2003:460) och den utlovade konfidentialiteten säkerställdes genom att alla personuppgifter ersattes med en fyrsiffrig kod och personuppgifter förvarades inlåsta på ett sådant sätt att endast forskningsadministratörerna hade tillgång till dem. Efter första datainsamlingsvågen användes endast de fyrsiffriga koderna (Gerdner, 2021). Aktuell studie har endast haft tillgång till variabler med relevans för studiens syfte. All data har varit anonymiserad genom att programmets fyrsiffriga koder har ersatts med ett unikt löpnummer för det dataset studerats. Inga svar har därmed kunnat härledas tillbaka till enskild individ, skola eller kommun. Analyser som hade kunnat leda till identifiering av enskilda individer, där till exempel färre än fem individer valt ett visst svarsalternativ, har undvikits.

3.3 Urval

Denna studies stickprov har omfattat 1627 av LoRDIAAs totalt 1884 deltagare. Deltagare där det har saknats data om skolresultat eller födelseland har exkluderats. Ytterligare

deltagare har exkluderats i enstaka analyser på grund av internt bortfall. Antal deltagare anges därför för respektive analys. Som synes i *tabell 1* var fördelningen mellan flickor och pojkar i stort sett jämn, 801 respektive 826. Kön baseras på personnummer. Jämförelse av deltagarnas svar på frågan om kön och personnummer har visat hundra procentig överensstämmelse. Elever som valt svarsalternativet ”annat” har endast gjort så vid enstaka tillfällen varför dessa svar tolkats som felskrivning snarare än gränsöverskridande könsidentitet. Cirka 15 % av deltagarna har immigrantbakgrund och bland dessa är 113 flickor och 139 pojkar.

Tabell 1. Deltagare i studien (n=1627)

	Immigrant		Icke-immigrant	
	%	n	%	n
Flickor (n=801)	6,9	113	42,3	688
Pojkar (n=826)	8,5	139	42,2	687
Totalt	15,4	252	84,5	1375

Not. Pearsons χ^2 . Inga signifikanta skillnader.

3.3.1 Bortfall

Bortfallsanalys har genomförts för att undersöka om deltagare som exkluderats i stickprovet skilde sig åt mot inkluderade deltagare. Stickprovet utgjorde 86,4 % av samtliga som samtyckt till deltagande. Av de som besvarade enkäterna vid minst ett tillfälle utgjorde stickprovet 90,9 %. Pearsons χ^2 test visade att det inte fanns några signifikanta skillnader avseende bakgrund och kön.

Däremot fanns det signifikanta skillnader avseende lägsta behörighet och meritvärde. Av de exkluderade visar χ^2 att enbart 78,1 % uppnådde lägsta behörighet jämfört med de inkluderade där 90,9 % uppnådde lägsta behörighet. Mann-Whitney U-test visade att de exkluderade också har något lägre genomsnittligt meritvärde än de inkluderade.

Dock kvarstod inte dessa skillnader när bortfallet analyserades gentemot dem som besvarat enkäterna vid något tillfälle. Då förelåg inga signifikanta skillnader för varken bakgrund, kön, lägsta behörighet eller meritvärde.

3.4 Databearbetning

Statistiska analyser har genomförts med hjälp av IBM SPSS Statistics version 27 och IBM SPSS Amos version 27.

Sociala band

Variabeln Sociala band syftar till att mäta elevers anknytning, engagemang och tilltro till skolan utifrån Hirschs teori om Sociala band. Samtliga skalor har årskursnormerats i

syfte att följa sociala bands utveckling över årskurser. Därmed har också kohorterna slagits samman och elevskattningsdata från årskurs 6 för den yngre kohorten exkluderats.

Variabeln har skapats genom indexering av självskattningsdata med utgångspunkt i Kerr och Stattins (2000) frågebatteri om skoltrivsel och skolrelationer. Då antalet frågor reducerats under projektets gång har endast frågor som återkommer i våg 1 – 4 inkluderats. Inledningsvis skapades flera index med avsikten att mäta varje aspekt av sociala band enskilt. Då dessa index gav otillfredsställande α -värden (Cronbachs alpha) beslutades i stället att skapa ett enda index för Sociala band i sin helhet. Resultatet blev ett index baserat på åtta frågor med tillfredsställande intern konsistens (α - våg 1=.742, α - våg 2=.818, α -våg3=.813, α -våg4=.813). I *tabell 2* redovisas vilka frågor som ingår i indexet Sociala band samt vilket element i teorin frågorna relaterar till.

Tabell 2. Operationalisering av teorin om sociala band

<u>Frågor</u>	<u>Element i teorin om sociala band</u>
1. Hur trivs du i skolan?	Anknytning
2 Hur skulle du vilja beskriva förhållandet mellan dig och skolan?	Anknytning
3. Är du nöjd med hur det går för dig i skolan?	Anknytning/Engagemang
4. Gör du ditt bästa i skolan?	Engagemang/Delaktighet
5. Har du skolkat från skolan senaste terminen (ogiltig frånvaro en heldag)?	Delaktighet/Engagemang
6. Är lärarna i skolan rättvisa mot eleverna?	Tilltro
7. Bryr sig lärarna i skolan om eleverna?	Tilltro/Anknytning
8. Tycker lärarna i skolan bra om eleverna?	Tilltro/Anknytning

Not. Frågan bedöms primärt relatera till det element som anges först och sekundärt till det element som anges sist.

I våg 1 besvarades frågorna utifrån en tregradig likertskala där det lägsta svarsalternativet indikerade starka sociala band och det högsta svarsalternativet indikerade svaga sociala band. Från och med våg 2 ändrades skalan till att bli fyrgradig men med bibehållen riktning. Årskursnormering i kombination med justerad svarsskala innebar att kohorterna i vissa årskurser besvarat frågorna på olika skalor. Till följd av detta genomfördes standardisering av svaren genom z-transformering. Z-transformering innebar att medelvärdet för båda skalorna standardiserades till noll och att alla andra värden räknas om till standardavvikelseenheter från medelvärdet från -1 till 1 (Almqvist et al., 2019).

3.4.1 Skolresultat – Behörighet och Meritvärde

För att beräkna skolresultat har registerdata med elevbetyg använts. Variabeln behörighet visar elevens rätt att söka ett nationellt gymnasieprogram och variabeln meritvärde visar hur höga betyg och därmed hur stora valmöjligheter eleven har att söka en attraktiv utbildning. Elever kan både ha höga meritvärden utan att ha uppnått behörighet och vara behöriga men ha låga meritvärden. För att få en helhetsbild över elevers skolresultat behöver hänsyn tas till både behörighet och meritvärde. Elever läser mellan 16 och 18 ämnen i grundskolan och varje betyg tilldelas 0 – 20 meritpoäng där de 16 högsta betygens meritpoäng summeras till ett meritvärde som därmed kan uppgå till 320 poäng (Skolverket, 2021a). I denna studie har samtliga betyg inkluderats i meritvärdet eftersom det funnits intresse av att mäta elevers totala prestationer. Meritvärde kan därmed anta värden mellan 0 och 360.

Behörighet

Variabeln Behörighet avser i denna studie behörighet till yrkesprogram som är den lägsta behörighetsnivå för gymnasiet. För att uppnå denna behöver minst åtta ämnen inklusive matematik, engelska och svenska eller svenska som andraspråk (SvA) erhållit minst betyget E. För behörighet till studieförberedande program krävs minst 12 godkända betyg. Utöver ovan angivna ämnen finns viss variation i vilka ytterligare ämnen som måste vara godkända, beroende på vilket studieförberedande program eleven söker (Skolverket, 2021a). Då denna studie fokuserar på behörighet i stort, antar variabeln Behörighet dikotoma värden; behörig eller obehörig.

Meritvärde

Variabeln Meritvärde har skapats genom att koda om samtliga betyg från sexgradig bokstavsskala (A-F) till vedertagna betygspoäng där A=20p, B=17,5p, C=15p, D=12,5p, E=10p och F=0p. Meritvärde utgörs av summan av betygspoängen. Där betyg sakades på grund av ej erhållet betyg, ett så kallat streck (-), eller bristande rapportering har inget värde tilldelats. För att undvika att elever med övervägande streck exkluderas av misstag har Meritvärde beräknats för samtliga deltagare med minst ett registrerat betyg.

Immigrantbakgrund

Variabeln Immigrantbakgrund baseras på elevernas självskattningsdata där eleverna besvarat frågor om var de själva respektive deras föräldrar är födda. Data har hämtats från väg 3. För att minimera risken för felaktig exklusion, har svar från tidigare vägar imputerats när värde saknats i väg tre men funnits i en annan väg. Med Immigrantbakgrund avses därmed de elever som uppgett att de har två utlandsfödda föräldrar eller själva är födda utomlands i ett utomnordiskt land. Adopterade elever, elever med nordiskt ursprung eller elever som var födda utomlands med inte har migrantbakgrund (till exempel barn till utlandsarbetande föräldrar) har inte räknats till elever med immigrantbakgrund. Vidare kategorisering av till exempel länder och

regioner har undvikits på grund av för få deltagare i vissa kategorier. Variabeln Immigrantbakgrund antar dikotoma värden; Immigrant och Icke-immigrant.

3.4.2 Dataanalys

Deskriptiv statistik av studiepopulationen har tagits fram genom korsjämförelser av variablerna kön, immigrantbakgrund, meritvärde och behörighet i olika kombinationer. Signifikanstest mellan grupperna har genomförts med Pearson's chi-2-test (χ^2).

Skillnader i lägsta behörighet mellan grupperna har undersökts med hjälp av χ^2 . Meritvärde för respektive grupp har undersökts med envägs-ANOVA och efterföljande post-hocanalyser genom Bonferroni.

Samband mellan sociala band i respektive årskurs och meritvärde i årskurs 9 har undersökts med Pearsons korrelationstest eftersom testet både kunde påvisa samband mellan två variabler och visa om sambandet var positivt eller negativt. Oberoende T-test har vidare använts för att undersöka skillnader i utveckling av sociala band över årskursen dels mellan pojkar och flickor, dels mellan immigranter och icke-immigranter. Skillnader i utveckling av skolanknytning över årskurser och mellan samtliga fyra grupper har undersökts med envägs-ANOVA med efterföljande post-hocanalyser genom Bonferroni.

Skillnader i sociala band mellan elever med och utan lägsta behörighet till gymnasiet har undersökts med det icke-parametriska testet Mann-Whitney-U. Testet lämpade sig för undersökning av små grupper och data som inte är normalfördelad, vilket stämde väl in på gruppen obehöriga elever.

Strukturell ekvationsmodell (SEM) har använts för att analysera de sociala bandens direkta och indirekta effekter på meritvärden. Stiganalys som var den valda modellen, möjliggjorde en kombination av flera ekvationer samtidigt och kunde också ta hänsyn till att en variabel kunde vara både beroende och oberoende i olika skeden av analysprocessen. Precis som vid regressionsanalys behövde analysmodellens design vara grundad i ett väl genomarbetat teoretiskt antagande (Gunzler et al., 2013). I denna stiganalys gjordes antagandet att sociala band i olika årskurser hade olika stor direkt och indirekt effekt på meritvärden i årskurs 9. Modellen har kontrollerats för kön och bakgrund.

3.5 Metoddiskussion

Som vid alla kvantitativa studier har två särskilt viktiga forskningskriterier eftersträvas; validitet och reliabilitet. Validitetsbegreppet säger något om tillförlitligheten i studiens design och huruvida studien verkligen undersöker det som är avsett att undersökas. Reliabilitet handlar om tillförlitligheten hos studiens resultat i den mening att de i någon utsträckning kan förklara verkligheten och huruvida en upprepning av studien skulle leda till samma resultat (Bryman, 2016).

Validitet har eftersträvats genom att enkäterna som legat till grund för datainsamlingen har varit sammansatta av beprövade mätinstrument. Elevenkäten har testats genom en pilotstudie och utifrån denna korrigerats för att undvika eventuella misstolkningar. Studiens longitudinella design har inneburit en upprepning av undersökningen som har visat samstämmighet på de områden där samstämmighet bör ha funnits, till exempel kring frågeställningar om bakgrund eller händelser som inträffat före studiens start (Gerdner, 2021). Den longitudinella designen stärkte också validiteten eftersom de förändringar över tid som beskrevs i studien var reella förändringar hos den undersökta gruppen. Kirkpatrick- Johnson et al. (2006) lyfte fram tvärsnittsdesignen som en svaghet i den egna studien som undersökte förändringar i skolanknytning över tid genom att jämföra individer i olika årskurser. Författarna ansåg att risken för confounders blev högre när inte samma grupp individer studerades över tid och att de förändringar som påträffades i studien också hade kunnat tillskrivas andra omständigheter som forskarna inte beaktat, till exempel generationsskillnader eller skillnader i upplevelser. Den longitudinella designen i LoRDIA-programmet eliminerade sådana risker.

Undersökningen av sociala band har inneburit vissa utmaningar avseende begreppsvaliditet. Kempf-Leonard (2019) beskrev att det fanns svårigheter i att jämföra olika undersökningar av sociala band då olika studier använde olika mätinstrument. Det var också vanligt att samma variabler användes för att mäta olika element av sociala band eftersom det inte fanns en tydlig gränsdragning mellan exempelvis anknytning och engagemang. Detta blev tydligt när variabeln sociala band skulle konstrueras. Kerr och Stattins (2000) frågebatteri om skoltrivsel och skolrelationer blev utgångspunkten för indexet men bedömdes inte som tillräckliga för att undersöka varje element för sig. Olika försök gjordes att lägga till andra frågeställningar ur enkäten som ansågs besitta en typ av ytvaliditet, det vill säga att de till synes verkade passa in i indexet (Bryman, 2016). Dessa förkastades dock vid undersökning av intern konsistens. På grund av detta skapades slutligen ett index för sociala band i sin helhet snarare än att mäta varje element av sociala band för sig. Variabeln sociala band kan därmed ses som ett trubbigare mått än vad separata variabler för anknytning, engagemang, delaktighet och tilltro hade varit. Bristen på tydlig gränsdragning mellan olika element av sociala band (Kempf-Leonard, 2019) bidrog till att sociala band som ett samlat mått ansågs lämpligast. Vid närmare granskning av indexet för sociala band framträder en övervikt mot skolanknytning och en underbetoning på delaktighet. Av totalt åtta frågor berör fem frågor anknytning i någon utsträckning medan endast frågor om skolk och att göra sitt bästa berör delaktighet och då sammankopplat med engagemang. Denna till synes obalans har huvudsakligen uppstått på grund av att studien bygger på redan tillgängligt material där ursprungstudien inte haft som mål att undersöka sociala band specifikt och därför erbjudit sparsamt med variabler för att mäta till exempel delaktighet så som den definieras i Hirschis teori. Kempf-Leonard (2019) betonade att anknytningen var den bärande komponenten i sociala band och att delaktighetens relevans för sociala band vid samtidig avsaknad av engagemang kunde ifrågasättas. Detta talar för att obalansen i indexet är logisk och inte bör vara något hot mot validiteten.

Validiteten avseende mätning av skolresultat bedömdes som hög då betygsuppgifterna byggde på registerdata som upprättats enligt nationell standard där standardiseringen syftar till att kunna göra jämförelser nationellt och internationellt och under lång tid. Beräkningar som har legat till grund för variablerna Meritvärde och Lägsta behörighet har följt vedertagen standard även om en mindre justering av meritvärde har gjorts för att ge en mer komplett bild av elevers prestationer genom att räkna med samtliga betyg jämfört med den nationella standarden där enbart de högsta 16 betygen räknas med (Skolverket, 2021a).

Reliabiliteten i studien har stärkts av att de deltagande kommunerna i många avseenden har varit representativa för riket i stort och att det både har funnits samstämmighet och variation mellan kommunerna med avseende på demografi, socioekonomi och immigrantbakgrund. Att samtliga elever inom två årskurser bjöds in till studien ökade representativiteten eftersom inget aktivt urval från forskningsteamet har gjorts som kan ha påverkat studiens resultat. Föreliggande studie har också i mångt och mycket varit en upprepning av tidigare studier och inga resultat avviker i sådan utsträckning att reliabiliteten bör ifrågasättas. Variationen i fynden kan snarare tillskrivas olika omständigheter i den kontext som ursprungsstudien är genomförd i samt skillnader i design (Bryman, 2016).

Det som bör ägnas en närmare tanke men som samtidigt har varit svårt att undersöka närmare, är den grupp individer som redan inledningsvis valde att avböja deltagande. I LoRDIA-programmets slutrapport (Gerdner, 2021) konstaterades i bortfallsanalysen att det inte förelåg några signifikanta skillnader mellan deltagare och icke-deltagare avseende kön, immigrantbakgrund eller skolresultat vid studiens start. Det är ändå tänkbart att de elever som hade svagast sociala band till skolan i större utsträckning valde att avstå en uppgift som inte var obligatorisk eller betygsgrundande, såsom att delta i en undersökning. Detta kan ha påverkat resultatet av undersökningen av just sociala band på ett sådant sätt att de med allra svagast sociala band till skolan i större utsträckning valde att inte delta i studien. Vad detta i så fall har inneburit för studiens resultat är svårt att spekulera i. Bryan et al. (2012) konstaterade i sin studie att det framför allt var de som hade negativ relation till skolan som också misslyckades i skolan och utvecklade problembeteenden. Det skulle i så fall kunna betyda att om elever med svagast sociala band avstod deltagande i högre utsträckning än andra, hade deras deltagande mest sannolikt stärkt sambandet mellan sociala band och skolresultat ytterligare.

En faktor som bör beaktas i relation till studiens generaliserbarhet är att den studerade gruppen elever med immigrantbakgrund avvek från det nationella genomsnittet med avseende på skolresultat (Skolverket, 2021a). Pojkar med immigrantbakgrund uppnådde i föreliggande studie lägsta behörighet i betydligt större utsträckning jämfört med immigrantpojkar i riket i stort vilket samtidigt betyder att flickor med immigrantbakgrund blev de som klarar sig allra sämst bland de undersökta grupperna. Avvikelsen återfanns bara avseende lägsta behörighet men inte avseende meritvärde. Med tanke på att gruppen obehöriga immigrantpojkar består av få individer, bör denna

avvikelse tolkas med försiktighet. Rimligtvis har avvikelsen orsakats av ett tidigt bortfall som inte har gått att fastställa eller slumpen (Bryman, 2016).

Föreliggande studies interna bortfallsanalys visade att det fanns en skillnad mellan inkluderade och exkluderade deltagare i de analyser där fullständiga data var ett inklusionskriterium. De exkluderade deltagarna uppvisade i den sortens analyser sämre skolresultat än de inkluderade, det vill säga att elever med svaga skolresultat var varit mindre benägna att delta i samtliga undersökningsvågor. När det gäller analyser där inklusionskriteriet varit deltagande i endast någon av datainsamlingsvågorna fanns inga signifikanta skillnader mellan inkluderade och exkluderade deltagare med avseende på kön, immigrantbakgrund eller skolresultat.

4. Resultat

Inledningsvis presenteras skolresultat utifrån fyra kategorier baserat på kön och bakgrund: flickor icke-immigranter, flickor immigranter, pojkar icke-immigranter, pojkar immigranter. Därefter redogörs för resultaten av undersökningen av sociala band utifrån samma kategorisering men också utifrån årskurs för att åskådliggöra hur sociala band till skolan utvecklas under de tidiga tonåren och hur det förhåller sig med likheter och skillnader mellan grupper. Vidare presenteras sambandet mellan skolresultat och sociala band baserat på kön och bakgrund separat samt kön och bakgrund kombinerat. Slutligen presenteras resultatet av den strukturella ekvationsmodellen som redogör för de sociala bandens direkta och indirekta effekter på skolresultat.

4.1 Skolresultat- Lägsta behörighet och Meritvärde

Undersökning av behörighet visade att cirka 90 % av deltagarna uppnådde lägsta behörighet. Skillnaden mellan pojkar och flickor var liten och icke-signifikant. Signifikanta skillnader framträdde först vid jämförelse av behörighet utifrån immigrantbakgrund där elever med immigrantbakgrund uppnådde lägsta behörighet i lägre utsträckning. Elever med immigrantbakgrund uppnådde lägsta behörighet i 83,7 % av fallen jämfört med icke-immigranter som blev behöriga till yrkesprogram i 92,2 % av fallen. I *tabell 3* redovisas resultat av χ^2 -test mellan kön och immigrantbakgrund fördelat på fyra grupper.

Tabell 3. Lägsta behörighet till gymnasieskolan i relation till kön och immigrantbakgrund (n=1627)

	Flicka Immigrant		Flicka Icke-immigrant		Pojke Immigrant		Pojke Icke-immigrant	
	%	n	%	n	%	n	%	n
Behörig (n=1479)	79,6	90	92,3	635	87,1	121	92,1	633
Obehörig (n=148)	20,4	23	7,7	53	12,9	18	7,9	54
Totalt	100	113	100	688	100	139	100	687

Not. Pearsons χ^2 . Signifikanta skillnader, $p < 0,001 = ***$.

Ytterligare skillnader framträdde efter jämförelser baserat på både kön och bakgrund. Av denna jämförelse framgick att flickor med immigrantbakgrund hade svårast att nå lägsta behörighet där 20,4 % var obehöriga. Pojkar med immigrantbakgrund klarade sig bättre än flickorna med 12,9 % obehöriga. Elever utan immigrantbakgrund klarade sig generellt bättre. Där var också skillnaderna mellan pojkar och flickor små, 7,7 % av flickorna och 7,9 % av pojkarna var obehöriga. Detta innebär i sin tur att 16,3 % av eleverna med immigrantbakgrund var obehöriga jämfört med 7,8 % av eleverna utan immigrantbakgrund.

Lägsta behörighet visar endast om eleven har rätt att studera på ett nationellt program och säger inte så mycket om hur höga betyg eleven har fått. Därför har också meritvärden undersökts för att ta reda på skillnader i totala prestationer mellan elevgrupper.

Skillnader i genomsnittligt meritvärde grupperat efter kön och bakgrund genomfördes med hjälp av envägs-ANOVA med efterföljande post-hoc test (Bonferroni). Precis som vid undersökning av lägsta behörighet var det flickor utan immigrantbakgrund som lyckades bäst där genomsnittligt meritvärde uppgick till 249 poäng, följt av immigrantflickor och icke-immigrantpojkar som uppnådde ungefär samma genomsnittliga meritvärde, 223 respektive 225 poäng. Lägst genomsnittligt meritvärde återfanns bland pojkar med immigrantbakgrund som uppnådde 212 poäng. Flickor med immigrantbakgrund uppnådde alltså högre meritvärden men var behöriga i lägre utsträckning än pojkar med immigrantbakgrund. Skillnad i genomsnittligt meritvärde redovisas i *tabell 4*.

Tabell 4. Meritvärde i relation till kön och immigrantbakgrund (n=1627)

	Meritvärde	
	<i>m</i>	<i>sd</i>
Flicka Icke-Immigrant (n=688)	249	62
Pojke Icke-immigrant (n=687)	225	58
Flicka Immigrant (n=113)	223	73
Pojke Immigrant (n=139)	212	57

Not. Envägs-ANOVA. Signifikanta skillnader, $p < 0,001 = ***$.

m=medelvärde, *sd*=standardavvikelse

Enligt envägs-ANOVA var skillnaderna i genomsnittligt meritvärde mellan grupperna starkt signifikanta. Bonferronis test visade att signifikansen förelåg mellan gruppen flickor utan immigrantbakgrund och samtliga övriga grupper. Bonferronis test påvisade inga signifikanta skillnader mellan de övriga grupperna.

4.2 Sociala band

Sociala band är ett samlat mått på elevers anknytning, engagemang och tilltro till både skolan som institution och de meningsfulla relationer som eleven har till individer och grupper inom skolan. Analyser av sociala band visade att det fanns ett positivt samband mellan sociala band till skolan och skolresultat. Det fanns också skillnader i pojkars och flickors sociala band till skolan och dessa förändrades över tid.

Genom Pearsons korrelationstest framkom det att det fanns ett medelstarkt samband avseende utvecklingen av sociala band över årskurserna. Sambandet mellan sociala band årskursvis respektive sociala band och meritvärde illustreras i *tabell 5*. Graden av sociala band i en årskurs, relaterade också signifikant till graden av sociala band för kommande årskurser. Graden av sociala band i årskurs 7 relaterade därmed framför allt till graden av sociala band i årskurs 8 och sociala band i årskurs 8 relaterade vidare till sociala band i årskurs 9. Styrkan i relationen mellan sociala band i årskurs 7 och 9 var svagare än vid de årskursvisa jämförelserna, om än signifikant. Pearsons korrelationstest visade också ett negativt samband mellan sociala band till skolan och slutbetyg i årskurs 9, dvs att ju starkare sociala band till skolan eleven hade desto högre meritvärde fick eleven i årskurs nio. Sambandet fanns mellan respektive årskurs och meritvärden i årskurs nio men var starkast mellan årskurs 8 och meritvärde.

Tabell 5. Samband mellan sociala band årskursvis och meritvärde i årskurs 9 (n=1627).

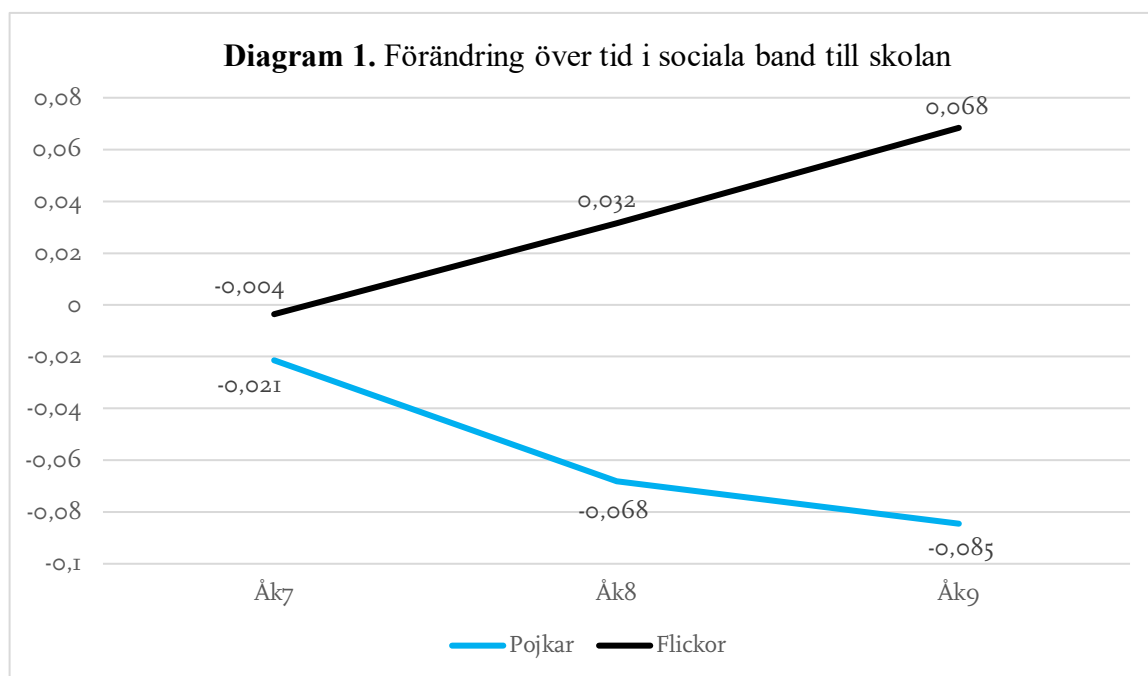
	1	2	3	4
1. Årskurs 7. r (n)	-	.60** (1170)	.48** (1110)	-.24** (1357)
2. årskurs 8. r (n)		-	.64** (1118)	-.33** (1326)
3. Årskurs 9. r (n)			-	-.30** (1297)
4. Meritvärde. r (n)				-

Not. Pearson's korrelationstest r=regressionskoefficient.

*Signifikansnivå: p<0.01=***

Upprepade oberoende T-test visade att det finns könsskillnader i sociala band och att styrkan i sociala band till skolan förändrades över tid för båda könen. I åk 7 antog flickornas styrka i sociala band medelvärdet -0,004 och pojkarnas medelvärde -0,021 (t=0,335, df=1355, p=,738 n.s.). För årskurs 8 var flickornas medelvärde 0,032 och pojkarnas -0,068 (t=1,845, df=1324, p=0,065 n.s.). I årskurs 9 var flickornas medelvärde 0,068 och pojkarnas -0,085 (t=2,768, df=1295, p=0,006***). Analysen påvisade endast signifikant skillnad mellan könen i årskurs 9. Samtidigt framträdde en trend i att

förändring av styrkan i sociala band utvecklades i olika riktning för pojkar och flickor. Pojkar tycktes redan vid första mätpunkten i årskurs 7 ha starkare sociala band till skolan. Dessa band förstärktes sedan mellan årskurs 7 och 9. Flickors sociala band däremot försvagades under samma period och gjorde det i större utsträckning än vad pojkarnas sociala band stärktes. Utvecklingen illustreras i *Diagram 1*⁴ nedan.

Bonferronis post-hoc test fann inga signifikanta skillnader i sociala band kopplat till immigrantbakgrund. Signifikans påträffades heller inte i jämförelser mellan kön inom immigrantgruppen. Således verkar endast kön ha haft betydelse för utvecklingen av sociala band och endast för individer utan immigrantbakgrund.

Det totala antalet elever som inte uppnådde lägsta behörighet var lågt varför ett icke-parametriskt test var lämplig analysmetod för att jämföra styrkan i sociala band mellan behöriga och obehöriga elever. Av Man-Whitney-U-testet framkom att det fanns en starkt signifikant skillnad avseende graden i sociala band mellan elever som uppnådde och elever som inte uppnådde lägsta behörighet i årskurs 9. Elever som inte blev behöriga till ett yrkesprogram hade svagare sociala band till skolan i samtliga årskurser än elever som blev behöriga. Skillnader i sociala band utifrån behörighet presenteras i *tabell 6*.

⁴ Observeras bör att skalan är omvänd och att lägre värden indikerar starkare sociala band. Minusvärden är möjliga på grund av z-transformering.

Tabell 6. Skillnader i Sociala band till skolan utifrån lägsta behörighet till gymnasiet

Åk (n)	Behörig		Obehörig		U	p
	MD	VV	MD	VV		
Åk 7 (1357)	-0,322	5,031	-0,168	3,943	54129,0	***
Åk 8 (1326)	-0,169	4,943	0,266	5,856	44049,5	***
Åk 9 (1297)	-0,111	5,312	0,498	6,400	40603,5	***

Not. Mann-Whitney-U-test. MD= median, VV= variationsvidd, U= värde, p= signifikans
 $p < 0,001 = ***$

Av tabell 6 framgår att elever som inte uppnådde behörighet redan i årskurs 7 upplevde svagare sociala band till skolan än de elever som sen blev behöriga. Observeras bör att värdet för sociala band anges på en omvänd skala där högre värden indikerar svagare sociala band och lägre värden indikerar starkare sociala band. Tabellen illustrerar hur de sociala banden försvagades för båda grupperna mellan årskurs 7 och årskurs 9 men betydligt mer för dem som senare inte blev behöriga. De obehöriga eleverna hade alltså initialt svagare band som sen försvagades i högre utsträckning än för eleverna som blev behöriga.

Eftersom både kön och bakgrund hade betydelse för vilka som uppnådde lägsta behörighet till gymnasieskolan genomfördes en logistisk regressionsanalys i syfte att undersöka om sociala band fortsatt påverkade vilka som uppnådde lägsta behörighet när det kontrollerades för kön och bakgrund. I tabell 7 nedan redovisas resultatet från analysen där sociala band i respektive årskurs, samt kön och bakgrund har tillförts modellen för att kontrollera för respektive förhållande.

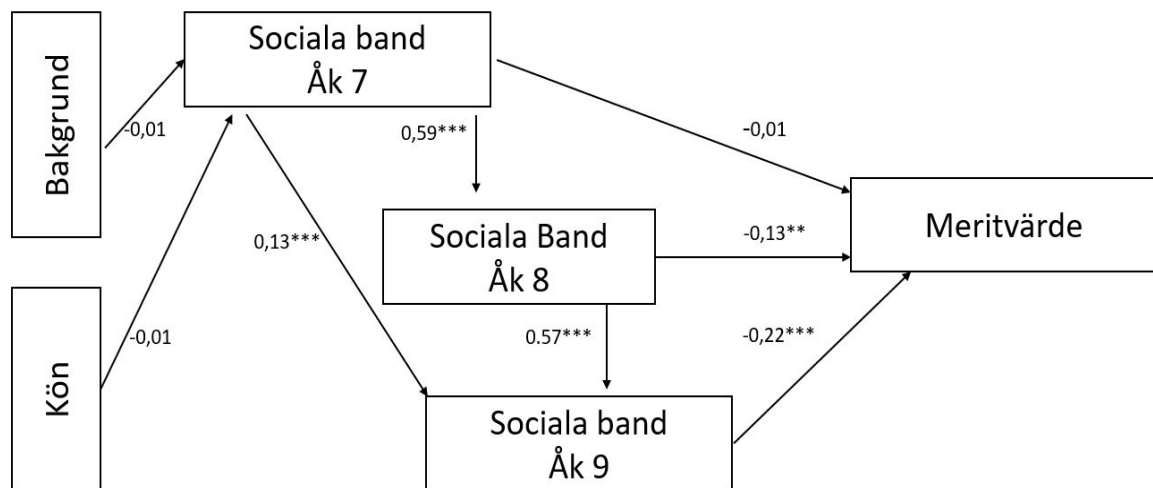
Tabell 7. Relationen mellan sociala band, kön och bakgrund till lägsta behörighet till gymnasieskolan (n=997).

	OK (95 % KI)
Kön (ref=flickor)	0,973 (0,569–1,663)
Immigrantbakgrund	0,821 (0,412–1,637)
Sociala Band årskurs 7	1,214 (0,869–1,695)
Sociala Band årskurs 8	0,644 (0,451–0,921) *
Sociala Band årskurs 9	0,797 (0,571–1,112)

Not. Logistisk regression. OK=oddskvot, KI=konfidensintervall. Signifikant OK,
 $p < 0,05 = *$

Tabell 7 visar att enbart de sociala banden till skolan i årskurs 8 visade en signifikant prediktiv relation gällande vilka elever som uppnådde lägsta behörighet i årskurs 9. Relationen mellan sociala band i årskurs 8 och lägsta behörighet i årskurs 9 kvarstod även när analysen kontrollerade för effekterna av sociala band i andra årskurser, könstillhörighet och bakgrund. Relationen visade att svagare sociala band till skolan i årskurs 8 minskade sannolikheten för att uppnå behörighet till gymnasiet genom slutbetyg i årskurs 9, oavsett andra förhållanden.

Eftersom både kön, bakgrund och sociala band hade betydelse för skolresultat genomfördes en stiganalys genom statistik ekvationsmodellering (SEM) för att undersöka hur stor effekt sociala band till skolan hade på meritvärde. Analysen inkluderade enbart deltagare där det fanns data för samtliga variabler i modellen. Totalt ingick 1008 individer i analysen. I *figur 1* nedan redovisas både direkta och indirekta relationer mellan sociala band för respektive årskurs och meritvärde i årskurs 9. Bentler CFI visade ett värde över 0.9 vilket betyder att modellen var acceptabel.

Figur 1: Stiganalys över relationen mellan sociala band och meritvärde i årskurs 9 justerat för kön och bakgrund ($n=1008$)

Figuren visar att det finns både direkta och indirekta effekter mellan sociala band i respektive årskurs och meritvärde. De direkta effekterna mellan respektive årskurs och meritvärde var starkare ju kortare tidsavstånd det var mellan variablerna. Med längre tidsavstånd framträdde framför allt indirekta effekter. Den direkta effekten mellan sociala band i åk 7 och meritvärde i åk 9 var marginell och icke-signifikant. Däremot fanns vissa direkta effekter mellan sociala band i årskurs 8 och meritvärde i åk 9 ($\beta = -0,13^{**}$) vilket innebar att ju starkare sociala band desto högre meritvärde. Starkast direkt effekt syntes mellan sociala band i årskurs 9 och meritvärde i årskurs 9 ($\beta = -0,22^{***}$). Samtidigt visade analysen att det fanns starka direkta effekter mellan sociala band i årskurs 7 till 8 ($\beta = 0,59^{***}$) och årskurs 8 till 9 ($\beta = 0,57^{***}$). Viss direkt effekt fanns även mellan åk 7 och åk 9 ($\beta = 0,13^{***}$).

Modellen visade att sociala band i årskurs 7 framför allt hade en indirekt effekt på meritvärde där totalt 93 % av effekten var indirekt och färdades igenom utvecklingen av sociala band i årskurs 8 och 9 ($\beta = -0,18$ i.s.). För årskurs 8 var 49 % av den totala effekten en indirekt effekt ($\beta = -0,13^{**}$) som gick igenom utvecklingen av sociala band i årskurs 9.

Sammanfattningsvis visade analysen att Sociala band i samtliga årskurser hade effekt på meritvärden men att det främst var effekten av sociala band i åk 8 och 9 som var direkt. Analysen visade också att det skedde en överföring av sociala band mellan varje årskurs och att den överföringen hade indirekt effekt på meritvärde.

5. Diskussion

Den här studien bidrar till att fördjupa kunskapen om betydelsen av sociala band för att lyckas i skolan. Ett centralt mått på att lyckas i skolan är att lämna grundskolan med gymnasiebehörighet samt att ha meritvärden som ger möjligheter att välja bland det utbud av gymnasieprogram som finns. Resultatet av denna studie visar att det finns ett tydligt samband mellan sociala band till skolan och studieresultat där sociala band i årskurs 8 verkar ha starkast prediktiv effekt. Vidare visar studien att sociala band kan förstås som en dynamisk process under tidiga tonår där flickor och pojkar uppvisar olika mönster. Däremot framträder inte några tydliga skillnader i sociala band mellan elever med och utan immigrantbakgrund. I följande avsnitt diskuteras fynden i relation till teori och tidigare forskning.

I den svenska skollagen framträder en tydlig samhällssyn på eleven som rättighetsbärare och på skolan som en institution som ska möjliggöra elevers lärande. Skollagen fastställer att det är varje elevs rätt att lyckas så långt det är möjligt utifrån individuella förutsättningar (SFS 2010:800). Denna studie bekräftar att sociala band har betydelse för skolprestationer. Teorin om sociala band erbjuder därmed förståelse för varför vissa elever misslyckas i skolan trots att de inte har inlärningssvårigheter eller varför stödinsatser ibland inte är verksamma oavsett utformning. Teorin bidrar till att förstå skolmisslyckanden i ljuset av att prosociala beteenden och konforma livsmål inte är en självklarhet för alla individer. Bristande sociala band bidrar därmed till att skolan kan kännas främmande och meningslös och att skolframgångar därmed blir oviktiga (jfr. Agnew, 2009; Hirschi, 2002; Sarnecki, 2009).

Av föreliggande studie framgår att majoriteten av skoleleverna har starka sociala band till skolan oavsett bakgrund. Detta bekräftas av tidigare svensk forskning (jfr. Bayram Özdemir & Özdemir, 2020). Resultaten är lovande då flera tidigare studier pekar på att barn med immigrantbakgrund är särskilt beroende av skolan för framgångsrik integration i det nya samhället (Bayram Özdemir & Stattin, 2014; Rostila & Hjern, 2018). Skolorna som ingår i aktuell studie lyckas i stor utsträckning skapa anknytning, engagemang, delaktighet och tilltro till skolan hos sina elever. Om dessa fynd generaliseras till Sverige i allmänhet tyder detta på att majoriteten av Sveriges skolelever får goda sociala förutsättningar för skolframgångar och prosocial utveckling. Frånvaron av signifikanta skillnader i sociala band mellan immigranter och icke-immigranter talar för att elever erbjuds likvärdiga förutsättningar i skolan oavsett bakgrund. Peguero (2016) beskriver att elevers skolanknytning och självbild kan påverkas negativt av att gå på segregerade skolor med dåligt rykte. Dahlstedt et al (2019) beskriver att elever utvecklar uppfattningar om huruvida de är önskvärda eller inte på den fria skolmarknaden beroende på vilken skola och vilket bostadsområde de kommer ifrån. Immigrantbakgrund ökar samtidigt risken för att hamna på en skola i ett socioekonomiskt utsatt område. Denna studie omfattar små och medelstora kommuner vilket talar för att graden av segregation är låg eftersom det totalt finns färre skolor att välja från. Bayram Özdemir och Özdemirs (2020) studie genomfördes i en medelstor svensk stad med en större andel deltagare med

immigrantbakgrund (27 %) och där bostadsområden med olika socioekonomiska förutsättningar inklusive hög grad av segregation fanns representerade. Trots detta fanns inga signifikanta skillnader mellan immigranter och icke-immigranter avseende skolanknytning. Föreliggande studie, tillsammans med tidigare forskning talar för att immigrantskapet i sig inte är en faktor av betydelse för att skapa starka sociala band i den svenska skolan.

Skillnaden i sociala band mellan pojkar och flickor i denna studie är påtagliga, vilket samtidigt kan uppfattas som något motsägelsefullt. För att förstå detta behöver flickors och pojkars processer analyseras separat. Pojkar utvecklade starkare sociala band men uppnådde sämre skolresultat än flickor. Flickors sociala band försvagades samtidigt utan att skolresultaten påverkades negativt. Kirkpatrick-Johnson (2006) visade på liknande fynd i sin amerikanska studie och föreslog att flickornas försvagning av sociala band bland annat berodde på en snabbare pubertal process som ledde till att flera konkurrerande intressen och relationer försvagade intresset för skola. Bland annat lyftes fram att flickor tidigare än pojkar inledde kärleksrelationer och att sexualiteten upptog ett större livsutrymme för flickor än för pojkar i de tidiga tonåren. Zimmerman (2019) beskrev i stället att flickor tidigt socialiserades in i att vara duktiga i skolan och deras identitetsskapande och kvinnlighet var starkt sammankopplat med att vara duktig, följa regler, göra det som förväntades och få bra betyg. De sociala förväntningar som fanns på flickors skolprestationer kunde ses som en form av skyddsfaktor (jfr Andershed och Andershed, 2010) som bidrog till att upprätthålla goda resultat trots tonårens utmaningar där rädslan för misslyckanden kompenserade för försvagade sociala band. Sett ur ett annat perspektiv kunde samma sociala förväntningar ses som en riskfaktor som bidrog till att öka stress och ohälsa. Bayram Özdemir och Özdemir (2020) beskrev att flickor uppvisade en negativ utveckling avseende psykisk hälsa i betydligt större utsträckning än pojkar och menade att det delvis var en konsekvens av att flickor upprätthöll sina prestationer igenom tonårens utmaningar.

Pojkarnas positiva utveckling av sociala band i kombination med svagare skolresultat, tyder på att de relationsfördelar som pojkar hade till skolan inte nödvändigtvis ledde till bättre prestationer. Zimmerman (2019) förklarar företeelsen med att vuxna tenderar att ställa olika krav på flickor och pojkar. Pojkar tillåts att uppträda mer störande, slarva med uppgifter och har över lag lägre förväntningar riktade mot sig gällande prestationer. Pojkar dras i större utsträckning till anti-pluggkulturer vilket gör att incitamentet för pojkar att anstränga sig och göra sitt bästa är relativt lågt. Andershed och Andershed (2010; 2019) beskriver också att pojkar generellt har ett större behov av relationella skyddsfaktorer vilket kan innebära att skillnaden som finns mellan flickors och pojkars sociala band skulle behöva vara ännu större för att tillfredsställa deras olika behov i samma utsträckning. Alternativt behöver förväntningar på pojkars skolprestationer höjas och skolengagemang stärkas inom ramen för de prosociala relationer som pojkar utvecklar i skolan. Zimmerman (2019) beskriver att detta är möjligt att göra när skolor aktivt arbetar för att höja skolengagemang och motverka de typiskt problematiska skolbeteenden som pojkar med svaga skolresultat ofta ägnar sig åt.

Ett annat viktigt fynd i denna studie är att de sociala banden är betydelsefulla för att eleverna ska uppnå goda skolresultat men att de också är föränderliga över tid. Att studiedeltagarna inledningsvis gav uttryck för starka band till skolan är en viktig skyddsfaktor att ta tillvara. Tonårstiden är en utmanande period i livet och denna studie visar hur dessa utmaningar samspelar med skolresultaten som ska åstadkommas under samma period och som på många sätt bli avgörande för elevernas framtid. Analyserna i studien visar att ingångsvärdet av sociala band i årskurs 7 är betydelsefulla för de slutgiltiga skolresultaten i årskurs 9 men att effekten i huvudsak är indirekt genom att den påverkar sociala band i senare årskurser. Effekten blir mer direkt ju närmare betygssättning mätningen sker. Den dynamik i sociala band som framträder i denna studie tyder på att det finns goda förutsättningar att påverka utvecklingen under elevens hela studietid. Det är viktigt att ta vara på de starka sociala band som elever har med sig in i tonåren och motverka negativ utveckling. Det är också viktigt att bygga upp sociala band mellan skola och elev i de fall banden har skadats genom negativa erfarenheter i tidigare skolgång. Kirkpatrick- Johnson et al (2006) beskrev i sin studie av förändring i skolanknytning och engagemang försvagas under tidiga tonår för att sedan återigen bli starkare under senare tonår. Detta mönster stämmer överens med aktuell studies resultat för flickor men inte för pojkar. Om resultaten är fullt ut applicerbara på flickor innebär det att viss återhämtning av sociala band bör ske naturligt under gymnasieåren. Samtidigt är svackan djupast vid samma period som grundskolans slutbetyg ska sättas. I ljuset av detta blir det desto viktigare att uppmärksamma flickors sociala band till skolan.

5.1 Implikationer för praktiken

Det hälsofrämjande och förebyggande elevhälsoarbetet i den svenska grundskolan behöver på organisatorisk nivå utveckla ett medvetande kring de sociala bandens betydelse för skolelevernas prestationer och välmående under de tidiga tonåren. Begrepp som skolanknytning, skolengagemang, delaktighet och tilltro behöver få en mer framträdande plats i den svenska elevsynen för att på så sätt synliggöra viktiga sociala förutsättningar för lärande.

I det konkreta arbetet med skolelever behöver riktade insatser på grupp- och individnivå utvecklas för att främja sociala band till skolan. Detta arbete behöver intensifieras kring elever som befinner sig i sina tidiga tonår i syfte att motverka negativ utveckling som kan leda till skolmisslyckanden under de mest kritiska skolåren när grundskolebetyg sätts.

I ambitionen att erbjuda en likvärdig skola för alla är det viktigt att beakta att flickor och pojkar kan behöva olika bemötande för att kunna behålla goda sociala band till skolan. Pojkars positiva sociala band behöver knytas starkare till prestationskrav och tydliga förväntningar i kombination med rätt pedagogiskt stöd (jfr Klingberg, 2016). I Zimmermans (2019) studie lyfter pojkarna själva fram lärare som har tydlig struktur och högt ställda krav och kombination med omtanke som positiva krafter som bidrar till att elever vill gå på lektioner och göra bra ifrån sig. Pojkarna i studien beskriver att när

läraren visar att den bryr sig blir det också viktigt för eleven att ta ansvar och leva upp till förväntningarna även om läraren är sträng och krävande.

Flickor å andra sidan behöver synliggöras och ges stöd utifrån de utmaningar som en snabbare pubertal utveckling i kombination med redan högt ställda sociala förväntningar innebär (jfr Kirkpatrick-Johnson, 2006; Zimmerman, 2019). Skolan behöver uppmärksamma flickors psykisk ohälsa mer effektivt även när ohälsan inte har en negativ påverkan på skolbetygen. Framför allt då flickor själva uppger att vuxenstöd i skolan är viktigt för välbefinnandet och att brist på meningsfulla vuxenrelationer bidrar till oro och nedstämdhet (jfr Bayram Özdemir & Özdemir, 2020).

Då positiva relationer till vuxna utanför familjen är särskilt viktiga för prosocial utveckling hos ungdomar (Andershed & Andershed 2010; 2019) är det viktigt att reflektera över vilka förutsättningar skolan erbjuder för att prosociala relationer ska formas. Lärare som möter elever i vardagen har ett särskilt ansvar för elevernas pedagogiska och utvecklingsmässiga behov och har goda förutsättningar för att skapa förtroendefulla relationer. Dessa relationer är i hög grad formaliserade med tydliga roller och mål (jfr Skolverket, 2013; 2020b). Black et al. (2010) pekar på vikten av att också främja informella relationer mellan vuxna och elever i skolan. Ett så kallat informellt mentorskap kan uppstå när en relation mellan elev och vuxen växer fram spontant utifrån gemensamma beröringspunkter såsom intressen, språk eller gemensamma bekanta. Ömsesidigheten och frånvaron av formalitet gör att den vuxne får förtroende att vara ett socialt och emotionellt stöd för eleven. Spontant mentorskap har visat sig gynnsamt för elevers skolanknytning och engagemang genom att stärka självkänsla, tilltro, arbetsmoral och konflikthanteringsförmåga. Indirekt har relationerna också visat sig ha en dämpande effekt på normbrytande beteenden genom de positiva effekterna i skolan. Det spontana mentorskapet utesluter inte de formella relationerna utan tillför snarare ytterligare en dimension av socialt stöd när det formella mentorskapet inte räcker till (Black et al. 2010). Det är viktigt att skolor eftersträvar en kultur där alla vuxna i skolan är redo att axla en mentorsroll för elever som är i behov av socialt stöd och vägledning in i vuxenlivet. Elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag som betonas i skollagens 25§, kap. 2 (SFS 2010:800) behöver därför riktas till att främja en sådan skolkultur.

5.2 Förslag till vidare forskning

Vidare forskning bör fokusera på att utveckla förståelse för de enskilda aspekterna av sociala band och vilken betydelse de var för sig har för elevernas prestationer. Det behövs också ytterligare kunskap om hur skolan konkret kan gå till väga för att förhindra den negativa utvecklingen av sociala band hos flickor och hur pojkars positiva sociala band kan användas för att öka måluppfyllelsen. Vidare behövs mer kunskap om hur skolkulturer kan utvecklas till att främja sociala band. Slutligen behöver forskningsfältet bevaka den så kallade immigrantparadoxen. Sverige har en relativt kort erfarenhet av

immigration och tredje generations immigranter är förhållandevis få. Därför behöver området bevakas för att säkerställa att det inte uppstår en negativ utveckling över tid.

6. Referenser

- Agnew, R. (2019). The Rise of Social Control Theory, Fall of Classic Strain Theory, and Reconciliation Between Social Control and General Strain Theories. I J.C. Oleson, B.J.Costello (Red), *Fifty years of causes of Delinquency* (s. 29-44). Routledge. <https://doi.org.proxy.library.ju.se/10.4324/9780429020438>
- Almqvist, Y.B., Jackisch, J., Forsman, H., Gauffin, K., Vinnerljung, B., Hjern, A., & Brännström, L. (2018). A decade lost: does educational success mitigate the increased risk of premature death among children with experience of out-of-home care? *J Epidemiol Community Health*, 72. 997-1002. <https://doi.org.10.1136/jech-2018-210487>
- Almqvist, Y.B., Kwart, S., & Brännström, L. (2019). A practical guide to quantitative methods with SPSS. *Research Reports in Public Health Sciences*, Stockholm University, no: 2019:2
- Andershed, H., & Andershed, A-K. (2010). Ungdomsbrottslighet: Hur vanligt är det och vad beror det på?. I H. Andershed, A-K. Andershed, K. Söderholm Carpelan (Red.), *Ungdomar som begår brott- Vilka insatser fungerar?* (s. 25–41). Studentlitteratur.
- Andershed, A-K., & Andershed, H. (2019). *Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken*. Örebro Universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1372592/FULLTEXT01.pdf>
- Bayram Özdemir, S., & Stattin, H. (2014). Why and When is Ethnic Harassment a Risk for Immigrant Adolescents' School Adjustment? Understanding the Process and Conditions. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 1252-1265. <https://doi.org/10.1107/s10964-013-0038-y>
- Bayram Özdemir, S., & Özdemir, M. (2020). How do Adolescents' Perception of Relationships with Teachers Change during Upper-Secondary School Years?. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 921-935. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01155-3>
- Black, D.S., Grenard, J.L., Sussman, S., & Rohrbach, L.A. (2010). The influence of school-based natural mentoring relationships on school attachment and subsequent adolescent risk behaviors. *Health education research*, 25(5), 892-902. <https://doi.org/10.1093/her/cyq040>
- Bryan, J., Moore-Thomas, C., Gaenzle, S., Kim, J., Lin, C-H., & Na, G. (2012). The Effects of School Bonding on High School Seniors' Academic Achievement. *Journal of Counseling & Development*, 90(4), 467-480. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2012.00058.x>
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Liber
- Dahlstedt, M., Harling, M., Trumberg, A., Urban, S., & Vesterberg, V. (2019). *Fostran till valfrihet- Skolvalet, jämlikheten och framtiden*. Liber.

- Eriksson, I., Cater, Å., Andershed, A-K., & Andershed, H. (2010). What we know and need to know about factors that protect youth from problems: A review of previous reviews. *Procedia Social and behavioral Sciences*, 5, 477-482.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.127>
- Eurofound. (2012). *NEETs- Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1254en.pdf
- Forslund, A., & Liljeberg, L. (2020). *Unga som varken arbetar eller studerar- En kartläggning och kunskapsöversikt*. FORTE.
<https://forte.se/app/uploads/2020/10/fort-0023-rapport-unga-som-varken-arbetar-eller-studerar-web-ta.pdf>
- Forsman, H., & Vinnerljung, B. (2012). Interventions aiming to improve school achievements of children in out-of-home care: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 34, 1084-1091.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01037>
- Gerdner, A. (2021). *Summarizing report from Longitudinal Research on Development in Adolescence (LoRDIA)* [opublicerat manuskript]. LoRDIA-programmet, Hälsöskolan, Jönköping University.
- Granvik Smithanen, M., Brolin Låftman, S., Almqvist, Y.B., & Modin. B. (2018). Effective schools, school segregation, and the link with school achievement. *School Effectiveness and School Improvement*, 29(3), 464-484.
<https://doi.org/10.1080/09243453.2018.1470988>
- Gunzler, D., Chen, T., Wu, P., & Zhang, H. (2013). Introduction to mediation analysis with structural equation modeling. *Shanghai Archives of Psychiatry*, 25(6), 390-394. <https://doi.org/10.3690/j.issn.1002-0829.2013.06.009>
- Heath, A.F., Rothon, C., & Kilpi, E. (2008). The Second Generation in Western Europe: Education, unemployment, and Occupational Attainment. *Annual Review of Sociology*, 34, 211-235. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.34.040507.134728>
- Hirschi, T. (2002). *Causes of delinquency*. Routledge
- Kempf-Leonard, K. (2019). The Status of Hirschi's Social Control Theory After 50 Years. I J.C. Oleson, B.J. Costello (Red.), *Fifty years of causes of Delinquency* (s. 161-208). Routledge.
<https://doi.org.proxy.library.ju.se/10.4324/9780429020438>
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What Parents Know, How They Know It, and Several Forms of Adolescent Adjustment: Further Support for a Reinterpretation of Monitoring. *Developmental Psychology* 36(3), 366-380.
<https://doi.org/10.1037//0012-1649.36.3.366>

- Kirkpatrick Johnson, M., Crosnoe, R., & Thaden, L.L. (2006). Gendered Patterns in Adolescents' School Attachment*. *Social Psychology quarterly*, 69, 284-295.
<https://doi.org/10.1177/019027250606900305>
- Klingberg, T. (2016). *Hjärna, gener och jävlar anamma: hur barn lär*. Natur & Kultur.
- Leijnse, E. (2017). *Fördel kvinna- Den tysta utbildningsrevolutionen*. Natur & Kultur.
- Löfström, Å. (2012). *Betygsgapet mellan flickor och pojkar - konsekvenser för framtidens arbetsmarknad*. (Underlagsrapport 11). Framtidskommissionen.
http://www.njl.nu/uploads/12-12-17_Asa_L.pdf
- Peguero, A.A. (2012). The children of immigrants' diminishing perceptions of just and fair punishment. *Punishment & Society*, 14(4), 429-451.
<https://doi.org/10.1177/1462474512452518>
- Peguero, A.A., Ovink, S.M., & Ling Li, Y. (2016). Social Bonding to School and Educational Inequality; Race/Ethnicity, Dropping out, and the Significance of Place. *Sociological Perspectives*, 59(2), 317-344.
<https://doi.org/10.1177/0731121415586479>
- Rostila, M., & Hjern, A. (2018). Migration och ojämlikhet i hälsa. I M. Rostila & S. Toivanen (Red.), *Den orättvisa hälsan – Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (2a uppl., s. 86-110). Liber
- Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Studentlitteratur.
- SCB- Statistiska Centralbyrån. (2018). *Hur gick det för eleverna som var obehöriga till gymnasieskolan?* (A40 – Temarapporter).
https://www.scb.se/contentassets/6ff64321080743098e42407073d31d14/uf05492018a01_br_a40br1803.pdf
- SCB- Statistiska Centralbyrån. (2020). *Uppväxtvillkor för barn med utländsk bakgrund*. (Demografiska rapporter 2020.3).
https://www.scb.se/contentassets/ed22f1c0a03e4ee199bad44cc32162e0/le0102_2020a01_br_be51br2003.pdf
- SCB- Statistiska centralbyrån. (2021). *Kommuner i siffror*. Hämtat 23 maj, 2021, från
<https://kommunsiffror.scb.se>
- SFS 2003:460. *Lagen om etikprovning av forskning som avser människor*. Utbildningsdepartementet. Hämtad 23 maj, 2021, från
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460
- SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet. Hämtad 2 juni, 2021, från
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

- Skolverket. (2013). *Utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*. Skolverkets allmänna råd med kommentarer. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3133>
- Skolverket. (2016). *Kommuners aktivitetsansvar för ungdomar*. Skolverkets allmänna råd med kommentarer. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3573>
- Skolverket. (2020a). *Grundskolan- Betyg och Prov- Riksnivå*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Betyg%20%C3%A5rskurs%209&lasar=2019/20>
- Skolverket. (2020b). *Mentor i gymnasieskolan och särskolan*. Hämtat 4e juni, 2021, från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/mentor-i-gymnasieskolan-och-gymnasiesarskolan>
- Skolverket. (2021a). *Antagning till gymnasieskolan*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan>
- Skolverket. (2021b). *Introduktionsprogram*. <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram>
- Zimmerman, F. (2019). *Pojkar I skolan: vad lärare och andra vuxna behöver veta för att fler pojkar ska lyckas i skolan*. Liber.